

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 339.92:339.56(478+4EU)(043)

BRAGOI DIANA

**IMPACTUL ACORDULUI DE ASOCIERE
REPUBLICA MOLDOVA – UNIUNEA EUROPEANĂ
ASUPRA COMERTULUI EXTERIOR**

521.02. ECONOMIE MONDIALĂ; RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

Chișinău, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul departamentului „Business Internațional” al
Academiei de Studii Economice din Moldova

Conducător științific: Chistruga Boris, dr.hab., prof.univ., ASEM

Referenți oficiali: Crotenco Iuri, dr.hab., prof.univ., ULIM
Corețchi Boris, dr., conf.univ., USM

Membri ai consiliului științific specializat:

Belostecinic Grigore, *președinte*, dr.hab., prof.univ., academician, ASEM

Popa Marina, *secretar științific*, dr., conf.univ., ASEM

Stratan Alexandru, dr.hab., prof.univ., academician, ASEM

Roșca Petru, dr.hab., conf.univ., ULIM

Pârțachi Ion, dr., prof.univ., ASEM

Diavor Mircea, dr.

Susținerea va avea loc la 20 iunie 2025, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova, pe adresa: MD-2005, mun. Chișinău, str. Mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni nr.61, bloc „A”, etajul 3, Sala Senatului.

Teza de doctor și rezumatul științific pot fi consultate la biblioteca Academiei de Studii Economice din Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md)

Rezumatul tezei de doctor a fost expediat la 19 mai 2025.

Președinte al Consiliului Științific Specializat
dr. hab., prof. univ., academician

Grigore BELOSTECINIC

**Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat**
dr., conf. univ.

Marina POPA

Conducător științific
dr. hab., prof. univ.

Boris CHISTRUGA

Autor

Diana BRAGOI

CUPRINS

I. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
II. CONȚINUTUL TEZEI	9
III. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	28
BIBLIOGRAFIE.....	30
LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE	31
ADNOTARE.....	32
ANNOTATION	33
АННОТАЦИЯ.....	34

I. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Globalizarea și comerțul internațional au devenit două teme centrale în politica contemporană. Acestea au un impact puternic asupra economiei mondiale și sunt influențate de deciziile politice luate la nivel național și internațional.

În ultimii ani, se observă o creștere a protecționismului și a naționalismului economic, care a avut un impact negativ asupra comerțului internațional. Actualmente, unele națiuni au introdus tarife și restricții comerciale pentru a proteja industria locală, totuși aceste politici au dus la o scădere a comerțului internațional și la o creștere a prețurilor pentru consumatori.

În același timp, globalizarea și comerțul internațional au adus beneficii semnificative economiilor naționale. Acestea au permis companiilor să își extindă afacerile în străinătate, să acceseze noi piețe și să beneficieze de resurse și forță de muncă mai ieftine. În plus, comerțul internațional a dus la o mai mare diversitate de produse și servicii disponibile pentru consumatori.

La rândul lor, politicile guvernamentale pot avea un impact semnificativ asupra globalizării și comerțului internațional. De exemplu, grație acordurilor comerciale internaționale pot fi reduse barierele comerciale, încurajând investițiile străine directe, în timp ce politicile protecționiste conduc spre restricționarea accesului companiilor străine la piețele naționale.

Politica joacă un rol esențial în determinarea impactului globalizării și comerțului internațional asupra economiei. Deciziile luate de guverne au un impact semnificativ asupra afacerilor și consumatorilor. În condițiile unor preocupări legate de protecționism și naționalism economic, este important ca politica să fie echilibrată pentru a maximiza beneficiile globalizării și comerțului internațional.

Procesul de globalizare a evidențiat ritmuri rapide de dezvoltare a economiilor țărilor lumii, care se bazează, preponderent, pe revoluția tehnico-științifică, fiind rezultatul realității în care sistemul economic de piață s-a dezvoltat rapid în baza diviziunii internaționale a muncii și s-a extins cuprinzând, în prezent, ramurile și subramurile diferitor țări [6].

Pandemia de COVID-19 a provocat perturbări pe scară largă în lanțurile globale de aprovizionare, a redus cererea de bunuri și servicii și a dus la o scădere bruscă a activității economice. Recesiunea care a rezultat a afectat atât țările dezvoltate, cât și țările în curs de dezvoltare, multe dintre acestea confruntându-se cu niveluri ridicate de șomaj și cheltuieli reduse ale consumatorilor.

Criza pandemică a evidențiat, de asemenea, vulnerabilitățile interdependenței economice globale, țările ce depind în mare măsură de bunurile și serviciile importate, care se confruntă cu provocări semnificative în menținerea lanțurilor de aprovizionare și în asigurarea disponibilității bunurilor esențiale. Acest lucru a condus la solicitări pentru o mai mare autosuficiență regională și o reevaluare a beneficiilor și riscurilor globalizării.

Procesul de integrare, dar și Acordurile de Asociere de rigoare, indiscutabil, au impact asupra economiilor, fluxurilor comerciale, modelelor de investiții și dezvoltării socioeconomice ale țărilor participante. De menționat că acordurile comerciale internaționale sunt în continuă evoluție, altfel spus, noile acorduri fiind negociate, iar și acordurile existente – actualizate sau modificate. Evoluția dezvoltării integrării prin prisma diverselor acorduri comerciale este esențială pentru a contribui la ascensiunea dezvoltării comerțului global și cooperarea economică.

Odată cu semnarea de către Republica Moldova a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană au fost impulsionate relațiile de dezvoltare economică prin promovarea facilitării comerțului, promovarea investițiilor, alinierea politicilor, accesul la finanțare și asistență, diversificarea pieței, colaborarea sporită și stabilitatea politică. Respectivul evoluții au pus bazele pentru o creștere economică durabilă, modernizare și integrare europeană a Republicii Moldova.

Totodată, semnarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, în anul 2014, a deschis o nouă etapă strategică de impulsională a dezvoltării economice a Republicii Moldova, dat fiind faptul că Republica Moldova a trecut de la relații de cooperare cu Uniunea Europeană la etapa de integrare în această structură integraționistă. Având în vedere, că prezentul statut de candidat al Republicii Moldova reprezintă o continuare logică a Acordului de Asociere, este importantă analiza și evaluarea impactului acestuia asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova, precum și avantajele și dezavantajele obținute de Uniunea Europeană ca urmare a Acordului în cauză.

Gradul de studiere a temei. Cercetările științifice în domeniul comerțului exterior, realizat de mai mulți specialiști la nivel internațional, lasă suficient spațiu pentru studierea problematicii abordate în prezentul demers științific, inclusiv factorii determinanți ai maximizării exporturilor.

Precizăm că bazele teoriilor clasice ale comerțului internațional au fost elaborate de către savanți notorii precum Adam Smith, David Ricardo, Eli Heckscher, Bertil Ohlin.

Aspectele teoretice și practice privind analiza și impulsivitatea comerțului exterior au fost reflectate în lucrările mai multor savanți de talie internațională: Alakbarov E., Balassa B., Bauer P., Feenstra R. C., Hauser C., Irvin D. A., Melitz M., Kavoussi R.M., Krugman P., Krueger A. O., Rodrik D., Schmidt P., Saggi K., Wilkinson I.F., Werner A., etc. Cercetătorul, profesorul universitar, dr. Anghel M. în lucrarea sa „Analysis of the influence international trade on economic growth in the European Union” a etalat minuțios elementele esențiale privind influența factorilor asupra dezvoltării economice prin impulsivitatea exporturilor [2].

Savanții în domeniu au relevat aspecte valoroase asupra relației dintre exporturi și creșterea economică, distingând mecanismele prin care exporturile stimulează productivitatea, inovația, investițiile și dinamismul economic general. Cercetările renumiților savanți servesc drept sursă de informare pentru factorii de decizie politică, practicienii și cadrele științifico-didactice universitare care încearcă să înțeleagă factorii determinanți ai dezvoltării economice și să conceapă politici eficiente pentru a promova creșterea durabilă prin exporturi.

În globo, tema prezentului demers științific, din perspectiva actualității și relevanței, inclusiv, dimensiunea, competitivitatea exporturilor, dezvoltarea competitivității exporturilor la nivel național și internațional, în stricto, sunt sumar abordate în literatura de specialitate din Republica Moldova. Totuși, de o atenție deosebită se bucură subiectele privind performanța exporturilor, implicațiile acordurilor preferențiale de comerț în procesul evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova, creșterii bunăstării prin prisma competitivității, dezvoltate în studiile savanților autohtoni printre care amintim: Belostecinic G., Chistruga B., Crudu R., Fala V., Jitari D., Lupușor A., Roșca P., Stratan A., Șișcan Z., Prohnițchi V., precum și a altor cercetători în domeniu. De asemenea, precizăm că mai multe proiecte de cercetare în domeniul evaluării competitivității comerciale la nivel național au fost realizate de către cercetătorii din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova.

Scopul cercetării rezidă în identificarea și propunerea măsurilor necesare de a fi implementate în economia Republicii Moldova, care să asigure creșterea eficienței comerțului exterior, prin prisma analizei factorilor determinanți ai competitivității naționale în contextul alinierii la exigențele Acordului de Asociere a Republicii Moldova-Uniunea Europeană.

În cercetarea noastră, am abordat contextul general cu unul distinct, axat pe dezvoltarea economică a Republicii Moldova, în anii până la semnarea și în perioada de implementare a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, considerând ca fiind absolut pertinente pentru analiza schimburilor comerciale ale Republicii Moldova. Direcția de cercetare a fost axată pe etapele de pre- și post- aderare la Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, constrânsă de criza economică mondială de la sfârșitul anului 2008, și a fost orientată spre remarcarea impactului atât asupra competitivității și eficacității comerțului exterior la exporturi ale Republicii Moldova, cât și asupra decalajelor față de principalele state membre partenere.

Atingerea scopului cercetării a fost determinată de **principalele obiective** trasate, care vizează evaluarea eficienței comerțului exterior al Republicii Moldova, identificarea celor mai semnificativi factori care pot contribui la creșterea competitivității exporturilor la nivel macroeconomic. În acest scop, au fost luate în considerare:

- analiza aspectului teoretic privind evoluția comerțului exterior care oferă perspective valoroase asupra factorilor, mecanismelor și implicațiilor comerțului internațional, informând factorii de decizie, practicienii și cercetătorii despre complexitatea dinamicii comerțului și factorii ce modelează economia globală.

- studiul evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova și identificarea modificărilor structurale ale exporturilor și importurilor, pe grupe de produse și țări, care reflectă tendințele în volumul total și valoarea exporturilor și importurilor Republicii Moldova în perioada selectată;

- reziliența exporturilor și importurilor la impactul crizei economice mondiale, prin analiza factorilor, precum structura exporturilor, diversificarea pieței și competitivitatea produselor moldovenești pe piețele globale;

- analiza nivelului de competitivitate economică a Republicii Moldova la nivel internațional și cel național, care presupune evaluarea diversilor indicatori și factori ce contribuie la capacitatea acestora de a concura eficient în economia globală;

- studiul comparativ al decalajelor între exporturile și importurile Republicii Moldova și cele ale țărilor dezvoltate, ca urmare a implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, care presupune evaluarea schimbărilor în modelele comerciale, accesul pe piață și competitivitatea. Prin efectuarea unei analize cuprinzătoare a decalajelor dintre exporturile și importurile Republicii Moldova cu țările dezvoltate urmare a implementării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, factorii de decizie politică. Drept urmare, se pot stabili perspective asupra provocărilor și oportunităților pentru integrarea comercială a Republicii Moldova, elaborându-se strategii bazate pe dovezi pentru a îmbunătăți relațiile comerciale și cooperarea economică cu partenerii din țările dezvoltate;

- analiza legăturii dintre PIB, exporturi, importuri și creșterea economică care reclamă înțelegerea modului în care aceste variabile interacționează și se influențează reciproc în cadrul unei economii. Am stabilit indicatori relevanți realizând o analiză exhaustivă a interdependenței dintre PIB, exporturi, importuri și creșterea economică, factorii de decizie, am stabilit indicatori relevanți privind dinamica comerțului internațional și a impactului acestuia asupra dezvoltării economice, oferind o bază pentru o politică bazată pe dovezi;

- evaluarea eficienței și competitivității exporturilor Republicii Moldova, care presupune estimarea diversilor factori ce influențează capacitatea țării de a concura pe piețele internaționale și de a maximiza beneficiile din activitățile sale de export;

- studiu comparativ între perioadele de preaderare vs. postaderare la Acordul de Asociere și între țări, prin evaluarea impactului asupra sectoarelor care au beneficiat de acces crescut pe piață și asupra celor care s-au confruntat cu o concurență acerbă.

Ipotezele de cercetare sunt:

a) Comerțul internațional fiind unul din factorii principali ai creșterii economice și dezvoltării durabile a fost, de-a lungul timpului, unul dintre cele mai dezbătute domenii ale economiei mondiale; ipoteza asigurării creșterii economice prin comerț a devenit motto-ul mai multor decenii de dezvoltare ale Organizației Națiunilor Unite (începând din a doua jumătate a secolului XX) și a Organizației Mondiale a Comerțului;

b) integrarea economiilor naționale într-un sistem economic global a reprezentat una dintre cele mai importante evoluții ale secolului trecut - exporturile mondiale sunt în prezent de peste 5000 de ori mai mari decât la începutul secolului XX, aproximativ un sfert din producția globală fiind exportată. Înțelegerea rolului comerțului, ca factor major al deschiderii internaționale și creșterii economice, este de o importanță relevantă, or, comerțul generează câștiguri, dar are și influențe notabile asupra distribuției acestora;

c) lanțurile de producție devin din ce în ce mai complexe și mai globale, tranzacțiile comerciale incluzând atât bunuri tangibile cât și intangibile. De menționat, importanța poziționării în cadrul lanțului de producție, avantajate fiind acele țări care reușesc pe segmentele unde valoarea adăugată este cea mai mare;

d) competitivitatea economică este esențială pentru stimularea creșterii durabile, atragerea investițiilor, extinderea comerțului, încurajarea inovației, creșterea rezilienței, îmbunătățirea standardelor de viață și reducerea sărăciei și a inegalității. Țările care acordă prioritate competitivității prin politici complexe, investiții în infrastructură și capital uman, reforme pentru a îmbunătăți mediul de afaceri sunt mai bine poziționate pentru a obține succesul economic și prosperitatea pe termen lung.

Problema științifică soluționată constă în identificarea și fundamentarea teoretico-metodologică a relației de interdependență dintre integrarea economică (prin Acordul de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană), competitivitatea produselor autohtone și dinamica comerțului exterior, în contextul unei economii emergente, în vederea elaborării unui cadru conceptual coerent și a unui model

econometric capabil să explice impactul implementării acordurilor de liber schimb asupra structurii și performanței exporturilor.

Metodologia cercetării științifice. Atingerea obiectivelor stabilite a fost posibilă prin metode teoretice și aplicative variate, îmbinând cercetare cantitativă și calitativă, statistică descriptivă, modele econometrice, analiză structurală, comparații internaționale etc. pentru argumentarea aspectelor legate de eficiența comerțului internațional.

Apriori, a fost realizată analiza documentelor de politici, acordurilor comerciale, legislației și cadrului normativ-reglator privind acordul de Asociere care facilitează evaluarea implicațiilor asupra comerțului exterior, a posteriori, s-a efectuat o analiză sistemică a literaturii de specialitate, o sintetiză a cercetărilor, studiilor și publicațiilor ce reflectă subiecte privind impactul Acordului de Asociere asupra comerțului exterior.

Au fost folosite metode cantitative la analiza datelor pentru a măsura impactul Acordului de Asociere asupra comerțului exterior cantitativ. Respectivul studiu cantitativ a inclus metode statistice pentru a evalua schimbările în fluxurile comerciale, modelele comerciale, intensitatea comerțului, cotele de piață și competitivitatea comercială înainte și după punerea în aplicare a acordului.

La fel, s-a făcut analiza datelor comerciale, inclusiv statisticile de import și export, balanța comercială și compoziția comerțului, care oferă perspective asupra evoluției relațiilor comerciale ale Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în urma Acordului de Asociere.

Autoarea în lucrare a utilizat metoda deductivă prin care i-a permis aplicarea conceptelor generale și teoriilor fundamentale privind comerțul internațional, integrare economică și competitivitatea. Astfel, metoda deductivă ne-a permis construirea cadrului conceptual al trinomului: integrare, competitivitate, comerț exterior, cât și explicarea mecanismelor teoretice prin care integrarea pe piața UE poate duce la creșterea competitivității și la restructurarea exporturilor.

Totodată, este de menționat faptul că, autoarea a utilizat pe larg în lucrare și metoda inductivă prin care a reliefat concluzii generale plecând de la analiza datelor statistice concrete privind evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova în perioada post-semnării și implementării Acordului de Asociere. Pe baza analizei dinamicii exporturilor și importurilor; modificării structurii comerțului exterior (pe produse și pe parteneri); creșterii ponderii UE în totalul exporturilor; corelației între PIB și exporturile către UE (prin modelul econometric) s-au indus tendințe generale privind impactul pozitiv al Acordului asupra comerțului, susținând validitatea ipotezelor formulate deductiv.

Suportul informațional și statistic al lucrării. La elaborarea prezentei teze s-a realizat review-ul a peste 190 de surse bibliografice la tema cercetată, inclusiv lucrări științifice elaborate de cercetători naționali și internaționali, de asemenea, au fost valorificate cercetările personale ale doctorandei.

Pentru realizarea cercetării au fost folosite în mare parte, datele statistice la nivel național, oferite de: Biroul Național de Statistică, Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Agenția pentru investiții, Biroul Vamal; dar și sursele de date statistice internaționale, printre care: OMC, EUROSTAT, OECD, UNCTAD, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Forumul Economic Mondial ș.a.; literatura științifică în domeniu; mai multe rapoarte și studii ale societății civile, cum ar fi: Expert Grup; documentele de politici naționale și străine, actele normative etc.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în:

1. Propunerea unui nou concept bazat pe o abordare complexă a trinomului „Integrare (Acord de Asociere) – Competitivitate – Comerț Exterior”, care etalează relația cauzală și interdependența acestora, stimulând creșterea economică a Republicii Moldova.

2. Abordarea într-o nouă viziune a relației efect-efort între creșterea exporturilor Republicii Moldova și competitivitatea produselor autohtone pe piețele mondiale, în primul rând europene, care constă în reflectarea modului prin care diverși factori influențează creșterea exporturilor și competitivitatea.

3. Elaborarea unui model econometric prin intermediul căruia au fost analizate trăsăturile și tendințele dinamicii și volumului comerțului exterior al Republicii Moldova pentru o perioadă medie și lungă de timp.

4. Argumentarea procesului de creștere a competitivității economiei Republicii Moldova ca rezultat al implementării Acordului de Asociere.

5. Argumentarea nevoii de a diversifica structura exporturilor autohtone, în baza identificării direcțiilor prioritare de dezvoltare a economiei naționale și a concentrării eforturilor în sectoarele economice respective a investițiilor străine directe cât și a celor naționale.

Problema științifică soluționată în lucrare prin stabilirea mai multor instrumente teoretico-metodologice și aplicative prin care Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană înrăurește competitivitatea economică și dinamica comerțului exterior al țării în contextul unei integrări economice aprofundate, cu scopul de a preteza politici și modele de optimizare a structurii exporturilor și de consolidare a poziției Republicii Moldova pe piețele internaționale.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a cercetării rezidă în:

- evaluarea impactului Acordului de Asociere ce oferă factorilor de decizie politică informații valoroase asupra eficienței acordurilor comerciale în promovarea dezvoltării și integrării economice. Înțelegerea impactului acordului poate înrăuri viitoarele decizii politice politică și ajustări pentru a maximiza beneficiile și a aborda provocările.

- analiza impactului acordului asupra comerțului exterior facilitează înțelegerea rolului acestuia în stimularea creșterii economice, extinderea exporturilor și sporirea accesului pe piață pentru afacerile din Republica Moldova. Aceste cunoștințe pot ghida eforturile de îmbunătățire a competitivității, diversificarea exporturilor și atragerea investițiilor, încurajând astfel dezvoltarea economică durabilă.

- Acordul de Asociere reprezintă o etapă semnificativă în relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, cel mai mare partener comercial al acesteia. Investigarea efectelor acordului asupra fluxurilor comerciale, modelelor și preferințelor etalează evoluția dinamicii comerciale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și implicațiile potențiale pentru alți parteneri comerciali.

- cercetarea impactului acordului asupra comerțului exterior poate facilita identificarea barierelor și oportunităților pentru exportatorii moldoveni de a accesa piețele de desfacere din Uniunea Europeană. Înțelegerea modificărilor tarifelor, cerințelor de reglementare și a condițiilor de piață conduc la identificarea strategiilor de îmbunătățire a competitivității, precum și la respectarea standardelor și exploatarea oportunităților de pe piață.

- rezultatele cercetării pot influența recomandările formulate cu referire la politici, astfel încât să maximizeze beneficiile Acordului de Asociere pentru Republica Moldova. Recomandările țin de intervenții direcționate spre soluționarea provocărilor legate de comerț, pentru a sprijini industriile orientate spre export, a consolida capacitatea instituțională și a stimula creșterea incluziunii.

- rezultatele cercetării pot eficientiza dezbaterile academice, teoriile și metodologiile, promovând înțelegerea dinamicii complexe a acordurilor comerciale și a implicațiilor acestora pentru țări și regiuni.

- analiza impactului Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană asupra comerțului exterior care este relevantă pentru factorii de decizie, cercetători, întreprinderi și alte părți interesate să înțeleagă consecințele economice, sociale și politice ale Acordului. Analizând modelele comerciale, dinamica pieței și rezultatele politicilor, cercetarea contribuie la luarea asumată a deciziilor, la formularea eficientă a politicilor și la dezvoltarea durabilă în Republica Moldova și în întreaga regiune.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetărilor efectuate de către autor au fost publicate în cele 10 lucrări științifice, dintre care, articole în reviste și culegeri de lucrări ale conferințelor naționale și internaționale, în mai multe rapoarte de cercetare, elaborate în cadrul mai multor proiecte de cercetare la nivel național. Totodată, este de menționat, faptul că, rezultatele cercetărilor, elaborate de către doctorandă, au fost implementate de către autoritățile publice centrale în procesul de gestionare și expertizare a diferitor documente de politici, fapt confirmat prin certificatele de implementare anexate la prezentul demers științific.

Structura și conținutul lucrării. Lucrarea este constituită din adnotare (română, rusă și engleză), introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografia cuprinde 190 titluri distincte, 9 anexe, fiind expusă pe 168 pagini text de bază, conține 66 figuri, 22 tabele.

Cuvinte-cheie: globalizare, politica economică, flux comercial, export, import, liberalizare comercială, competitivitate națională, competitivitatea exporturilor, creștere economică, integrarea europeană, acorduri comerciale, zona de comerț liber.

II. CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul I – „Cadrul conceptual și metodologic privind Comerțul Internațional, Competitivitatea și Integrarea” analizează abordările teoretice și metodologice ale conceptului de comerț internațional, competitivitate și integrare în literatura de specialitate.

Comerțul internațional este unul din factorii de bază care contribuie la dezvoltarea economică a fiecărui stat la nivel global și este un element-cheie ce facilitează creșterea economică indiferent de nivelul de dezvoltare a fiecărui stat, fie stat în curs de dezvoltare sau un stat cu economie dezvoltată. Este de menționat, că teoriile pre-doctrinare ale comerțului internațional au fost reflectate de cele mai importante idei din perioada Greciei antice cu privire la comerțul internațional ce se regăsesc în lucrările lui Platon, Xenofon și Aristotel. Grecii nu erau pentru dezvoltarea relațiilor comerciale internaționale, deoarece considerau că legăturile cu străinii pot duce la distrugerea moralității în societate. Astfel, în viziunea grecilor, era de datoria fiecărui om să decidă care exporturi și care importuri sunt absolut necesare și să asigure corectitudinea acestor schimburi prin tratate comerciale.

Odată cu apariția statelor-națiuni, s-a pus un accent sporit pe dezvoltarea relațiilor comerciale interstatuale. Astfel, mercantilismul a apărut ca o mișcare profund naționalistă în secolele XVI și XVII prin lucrările lui Thomas Mun (1664) și Gerard de Malynes (1622), iar preocuparea de bază a lor a fost bunăstarea națiunii, care în viziunea lor, se putea obține doar prin reducerea bunăstării altor națiuni.

Paralel cu mercantilismul a fost reflectată și teoria clasică a comerțului internațional. Astfel, teoria clasică a comerțului exterior, cunoscută și sub numele de liberalism clasic sau teoria avantajului comparat, a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea și rămâne influentă în economie și astăzi. Teoria clasică a comerțului exterior este asociată cu economiști precum: Adam Smith, David Ricardo și John Stuart Mill. Astfel, Adam Smith a menționat faptul că, odată ce resursele sunt rare, iar nevoile umane sunt nelimitate, fiecare țară trebuie să se specializeze pe producția acelor bunuri, care pot fi produse cu un cost mai mic, și care, la rândul lor, vor fi schimbate cu alte bunuri, în producerea cărora alte state dețin avantajul absolut [12].

Economiștii clasici au pledat în general pentru comerțul liber, argumentând că intervenția guvernului în comerț, cum ar fi tarifele, cotele și subvențiile, ar putea distorsiona avantajul comparativ, ar putea reduce eficiența, respectiv, ar putea dăuna consumatorilor.

Totodată, teoriile moderne și contemporane ale comerțului internațional au fost reflectate în lucrare prin faptul, că acestea se bazează pe extinderea perspectivelor teoriei comerciale clasice, abordând, în același timp, noile realități și provocări economice.

Ideile clasice, a savanților din domeniu: Paul Samuelson, John Maynard Keynes, Paul Krugman au fost asimilate în economia neoclasică prin crearea de modele ale comerțului internațional, care să prezică viitoarele fluxuri comerciale dintre state și posibilele creșteri ale bunăstării unei națiuni. [15, p.61] Pentru a aprofunda cercetarea teoretică a comerțului internațional, a fost menționat modelul Heckscher-Ohlin, care reflectă realizarea comercială fără costuri de transport sau bariere comerciale, adică implică prețuri identice ale mărfurilor în fiecare țară cu comerț liber [11].

În lucrare a fost reflectată *Teorema Stolper-Samuelson* care leagă comerțul internațional de distribuirea internă a veniturilor, dar și *Teorema Rybczynski* ce susține că, la prețuri constante, creșterea cantității unui factor va duce la o creștere mai mare a producției intensive în acel factor și la reducerea producției intensive în celălalt factor.

În lucrare autorul a menționat faptul că, tensiunile geopolitice rămân o preocupare de bază la nivel mondial, pentru a nu permite fragmentarea comerțului mondial. Perspectiva rămâne una incertă influențată de riscuri negative, inclusiv tensiuni geopolitice, alimente și insecuritate energetică, risc crescut de financiar instabilitate și niveluri ridicate ale datoriei externe.

Totuși, relevăm că procesul de globalizare duce spre dezvoltare și creștere economică. Strategiile de dezvoltare a fiecărui stat sunt astfel stabilite, încât să beneficieze pe deplin de procesul de globalizare privind alinierea la cerințe stabilite, care duce la o mai bună integrare în economia mondială. Acest proces presupune și anumite riscuri, cum ar fi: risc generat de noile surse de instabilitate a fluxurilor comerciale îndeosebi, a finanțelor; riscul ca țările nepregătite pentru cerințele colosale ale competitivității din lumea actuală să fie excluse din proces; și riscul unei intensificări a eterogenității

structurale existente între sectoarele și regiunile sociale din țările ale căror legături cu economia mondială sunt segmentate.

Rezultatele cercetării au reflectat, că o formă superioară a internaționalizării și globalizării este integrarea, nu doar legătură între corporații transnaționale, dar și între țări. Începând cu criza financiară, care a avut loc la sfârșitul anului 2008 începutul anului 2009, creșterea PIB-lui global a înregistrat fluctuații mari care au dus la stagnarea procesului de globalizare, integrare, insecuritatea globală și riscuri. Au apărut riscuri în economiile naționale, îndeosebi pentru economiile mici, care pot deturna procesul liberului schimb comercial.

Trebuie de menționat faptul, că integrarea economică expune țările atât la oportunități, cât și la vulnerabilități. Ea poate supune țările la riscuri de piață, cum ar fi volatilitatea prețurilor mărfurilor, fluctuațiile cursului de schimb și schimbările cererii globale.

În temeiul cercetărilor noastre, conchidem că un mediu social favorabil este unul constituit din componentele de bază ale oricărui proces de integrare economică de succes, așa cum o demonstrează succesele promotorilor ASEAN sau ale Uniunii Europene. Principalul obiectiv al ASEAN în perioadă anilor 1967-1990 a fost impulsivitatea creșterii economice, a progresului și a dezvoltării sociale prin promovarea păcii și a stabilității regionale. Din această perspectivă, la nivel politic și social, primul succes al ASEAN a fost crearea unei comunități și a unui spirit regional. Al doilea succes al acesteia a fost acela de a fi putut funcționa independent de restul lumii, beneficiind, în același timp, de sprijinul financiar al Statelor Unite.

În opinia noastră, cercetările științifice asupra globalizării nu trebuie să excludă însăși esența globalizării, care necesită a fi asigurate de scopurile sociale ale unei economii performante. Aceasta presupune adoptarea unei politici globale care include o nouă interdependență dintre economie, societate, instituții și gestionarea puterilor la nivel global.

Crearea societății globale mai presupune o reformare a instituțiilor ce sunt specifice globalizării, cum ar fi Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Mondială (BM) împreună cu instituțiile ce compun grupul BM, Organizația Mondială a Comerțului (OMC), Organizația Națiunilor Unite (ONU) etc. Aceste instituții trebuie să sprijine procesul de globalizare și să nu fie în favoarea unor fundamentalisme ale pieței, a unor aspecte ideologice, privind aplicarea economiilor strategice.

În opinia noastră, paralel cu dezvoltarea comerțului internațional și globalizarea este de menționat că, competitivitatea este un proces dinamic, care impulsionează dezvoltarea economică a statelor lumii prin creșterea productivității și a inovațiilor. În baza Raportului Global al Riscurilor pentru 2022-2023, elaborat de Forumul Economic Mondial, un impact negativ major la nivel global, estimat pentru perioada de 2 ani, este criza costului vieții, urmată de dezastrele naturale și confruntările geoeconomice, iar pentru perioada de 10 ani este eșecul atenuării schimbărilor climatice, eșecul adaptării la schimbările climatice și dezastrele naturale [10].

În lucrare a fost dezvoltată ideea, potrivit căreia *integrarea, specializarea (potențialul de export) și competitivitatea sunt complementare*. Acest fapt se datorează ritmului accelerat cu care se produc schimbările tehnologice, reducerii pronunțate a ciclului de viață al produselor, ce impune o nouă atitudine a conducerii firmelor față de activitățile de cercetare-dezvoltare, al căror rol sporește considerabil. Elaborarea unor noi tehnologii reprezintă doar punctul de plecare al procesului inovațional, ele fiind difuzate rapid în interiorul sistemului firmei multinaționale și, de aici, mai departe în lumea largă, contribuind la creșterea performanțelor economice în diverse țări.

Totodată, menționăm că integrarea promovează alocarea eficientă a resurselor, permițând factorilor de producție, cum ar fi forța de muncă, capitalul și tehnologia, să circule mai liber peste hotare. Acest lucru poate duce la câștiguri de eficiență, reduceri de costuri și îmbunătățiri ale productivității, făcând companiile mai competitive în ceea ce privește prețul, calitatea și inovația. Integrarea facilitează și transferul de tehnologie, schimbul de cunoștințe și distribuirea inovației peste granițe.

Astfel, integrarea economică poate lua diferite forme, de la acorduri comerciale preferențiale până la uniuni economice și monetare complexe.

Politica de extindere a Uniunii Europene este reflectată prin mai multe tipuri de acorduri iar Acordul de Liber-Schimb și Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și trinomul integrare-competitivitate-comerț exterior oferă Republicii Moldova mai multe

avantaje, inclusiv acces sporit pe piață, facilitarea comerțului, promovarea investițiilor, cooperare instituțională, acces la programe și finanțare UE, stabilitate politică și securitate, precum și o perspectivă clară de integrare europeană.

Este de menționat că, UE folosește acordurile comerciale pentru a stabili *standarde pentru mediul înconjurător și forța de muncă*, pentru a evita, de exemplu, importul de produse obținute prin exploatarea muncii copiilor.

Acordurile de Asociere servesc adesea ca trepte pentru țările care aspiră la aderarea la UE sau care doresc o integrare mai strânsă cu UE. Aceste acorduri pot include prevederi care vizează alinierea legislației, politicilor și practicilor țării partenere la standardele și normele UE, facilitând astfel integrarea treptată în structurile UE.

În concluzie, comerțul internațional este un motor esențial al globalizării, contribuind la interconectarea economiilor și la dezvoltarea unei piețe globale integrate. Astfel, în opinia noastră considerăm că globalizarea a adus beneficii semnificative, dar a amplificat și inegalitățile economice atât la nivel global, cât și în interiorul țărilor. Unele regiuni și grupuri sociale au beneficiat mai mult decât altele, ceea ce poate duce la tensiuni sociale și politice. În anumite cazuri, creșterea naționalismului economic și a tendințelor protecționiste au slăbit integrarea economică globală și au adus incertitudini în ceea ce privește viitorul comerțului internațional.

Capitolul II – „Creșterea competitivității comerțului exterior ca rezultat al implementării Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană” reflectă că politica europeană de extindere și comerțul exterior este o componentă-cheie a Strategiei Globale de relații externe a Uniunii Europene (UE) cu restul lumii, concentrându-se pe extinderea UE prin admiterea de noi state membre. Astfel, prin analiza politicii europene de extindere și comerțul exterior al economiilor țărilor mici în cadrul etapei inițiale a integrării, Republica Moldova prin intermediul Acordului de asociere, la fel ca și Georgia, Chile și Grecia, are posibilitatea creșterii competitivității și impulsiei exporturilor.

Autorul a menționat faptul că, unul dintre principalele obiective ale Acordurilor de Asociere este de a consolida relațiile politice între UE și țările candidate, promovând valorile democratice, statul de drept și drepturile omului. Prin semnarea acestor acorduri, țările candidate se angajează să adopte reforme legislative și instituționale care să le apropie de standardele europene, consolidând astfel relațiile politice cu UE și pregătindu-le pentru aderarea la Uniune. În plus, Acordurile de Asociere contribuie la consolidarea cooperării în domeniul securității și al apărării între UE și țările candidate, promovând stabilitatea și securitatea în regiune.

Republica Moldova a încheiat Acordul de Asociere cu UE în 2016, inclusiv pentru a impulsiona dezvoltarea economică a țării. Acorduri de Asociere similare au fost încheiate cu mai multe state, printre care: cu Chile în 2005, cu Georgia în 2016, cu Turcia în 1964, iar cu Ucraina în 2017 (figura 1). Mai multe state care sunt astăzi membre ale Uniunii Europene au avut, inițial, astfel de acorduri semnate, amintim în context de : Grecia în 1961, Cipru în 1973 și Malta în 1971.

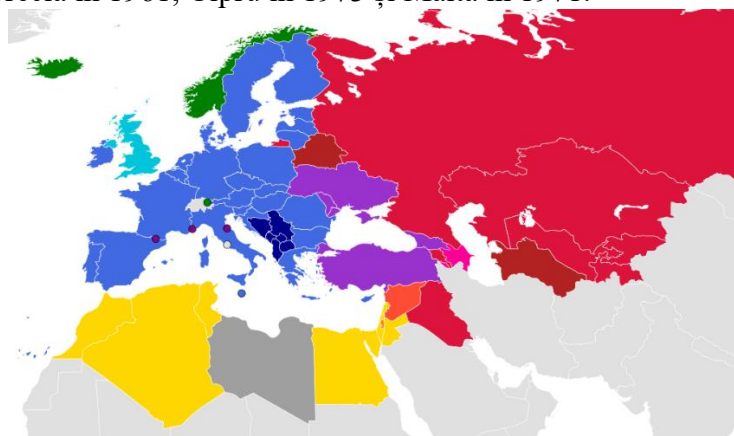

Figura 1. Acorduri de Asociere Uniunea Europeană cu țările vecine

Sursa: [17]

- State membre UE
- Acordul privind Spațiul Economic European

	Acord de stabilizare și asociere
	Acord de înființare a unei asociații
	Acord de parteneriat și cooperare;
	Acord de Asociere în curs de negocieri
	Acordul euro-mediteranean de instituire a unei asociații
	Acord interimar euro-mediteranean de instituire a unei asociații
	Acord de cooperare; Acordul euro-mediteranean de instituire a unei asociații parafat
	Acord de comerț și cooperare
	Acord de parteneriat și cooperare, Acord de parteneriat cuprinzător și consolidat
	Acord de parteneriat și cooperare semnat
	Negocierile privind un acord-cadru au fost suspendate

În acest context, autorul a scos în evidență impactul Acordului de Asociere cu UE asupra dezvoltării economice a statelor deja membre al Uniunii Europene, cum ar fi Grecia, Cipru și Malta. Astfel, Grecia a fost prima țară care a încheiat un Acord de Asociere cu CEE în 1961, ceea ce a reprezentat un prim pas spre integrarea în Uniunea Europeană și a constituit un avantaj pentru modernizarea economiei. Aderarea Greciei la Comunitatea Economică Europeană (CEE), care urma să devină Uniunea Europeană (UE), a trecut în 1981 printr-un punct de cotitură pentru economie. Aderarea la UE a adus acces la asistență financiară, fonduri de investiții și oportunități comerciale, ceea ce a condus la creșterea economică sporită și la îmbunătățirea PIB-ului pe cap de locuitor.

Astăzi economia Greciei se poziționează pe locul al 15-lea în ratingul marilor economii din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene. Fiind o țară dezvoltată, economia Greciei se bazează pe sectorul serviciilor, în proporție de 85 la sută, și pe industrie – 12%), în timp ce sectorul agricol reprezintă doar 3% din producția economică națională (figura 2).

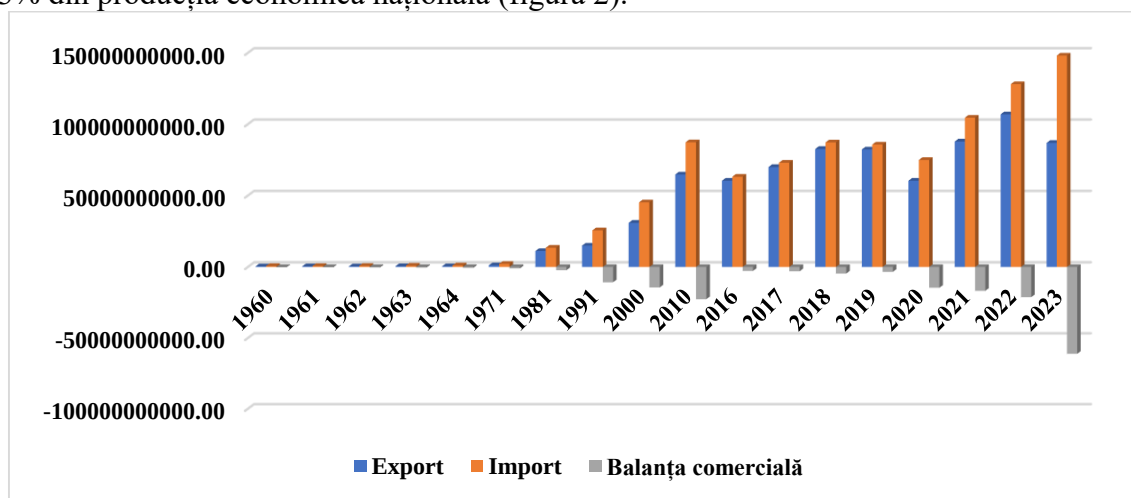

Figura 2. Evoluția exportului, importului și a balanței comerciale în Grecia pentru perioada 1960-2023 (\$ SUA)

Sursa: elaborată de autor în baza datelor www.worldbank.org [16]

Astfel, autorul a menționat că, în general, Grecia s-a confruntat istoric cu provocări în atingerea balanței comerciale, deficitele comerciale persistente reflectând slăbiciunile structurale ale economiei. Eforturile continue de a îmbunătăți competitivitatea, de a spori diversificarea exporturilor și de a atrage investiții sunt esențiale pentru realizarea unor balanțe comerciale sustenabile și pentru încurajarea creșterii economice pe termen lung și a stabilității în Grecia.

Un alt stat asupra căruia ne-am propus să ne orientăm în prezentul studiu este **Georgia**, care este considerată țara de succes în dezvoltarea economică. În ultimele decenii, economia Georgiei a trecut de la una bazată pe agricultură, producție și logistică la una care ocupă o cotă semnificativă de piață internă, mai exact la economia cinematografică și de divertisment, producție de vehicule electrice, tehnologie și sedii corporative. PIB-ul nominal a înregistrat cca 30,78 miliarde USD în 2023, respectiv, PIB-ul pe cap de locuitor – 8283,7 USD, comparativ cu media globală de 10.589 USD. Astfel, în ultimul deceniu,

constatăm o creștere medie reală a PIB-ului de 4,5%, iar în anul 2023 față de anul 2022 s-a înregistrat o creștere 23,1%. Astfel, în ultimul deceniu, constatăm o creștere medie reală a PIB-ului de 4,5%. În 2023, serviciile au reprezentat 62,1% din PIB-ul total, producția – 12%, alte activități industriale – 18,9% și agricultura, silvicultura și pescuitul – 6%. Analiza PIB-ului în baza cheltuielilor, demonstrează că în Georgia, în 2023, consumul privat a reprezentat 68,9% din PIB, consumul guvernamental – 12,7%, investițiile fixe – 25,9% și exporturile nete – 7,5% (figura 3).

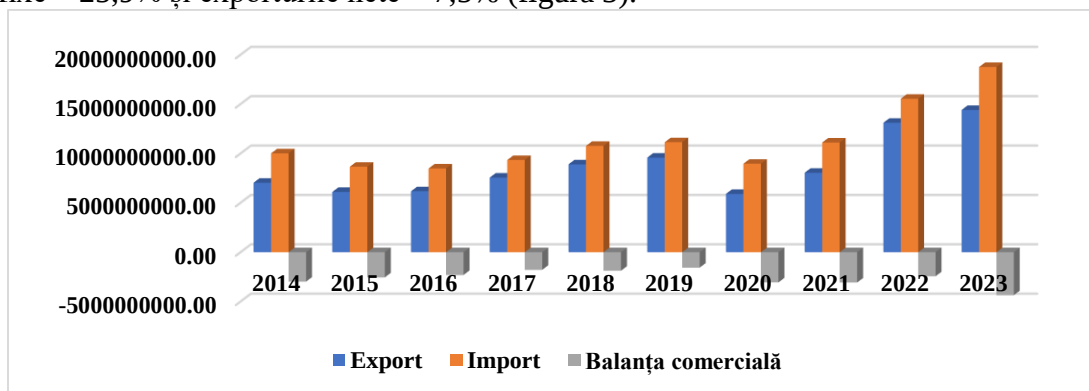

Figura 3. Evoluția exportului, importului și a balanței comerciale în Georgia pentru perioada 2014-2023 (\$ SUA)

Sursa: elaborată de autor în baza datelor www.worldbank.org [16]

În general, Acordul de Asociere dintre Georgia și UE a jucat un rol esențial în promovarea dezvoltării economice, încurajarea legăturilor mai strânse și sprijinirea reformelor în Georgia. Oferind acces la piața UE, promovând investițiile și cooperarea economică, facilitând, în același timp reformele instituționale, acordul a contribuit la integrarea Georgiei în economia globală și la eforturile acesteia de a obține o creștere durabilă și favorabilă incluziunii.

O altă analiză pe care ne-am propus-o a vizat statul Chile al cărui PIB nominal este de 335,53 miliarde USD în 2023, respectiv Chile constituind al cincilea stat ca mărime teritorială din America Latină și al treilea ca mărime pe cap de locuitor, după Puerto Rico și Uruguay. În ultimele decenii, țara a devenit cunoscută pentru gestionarea sa economică solidă, politicile de piață deschise, modelul economic condus de sectorul privat și mediul de afaceri favorabil. Autorul în lucrarea sa a menționat că Chile are zeci de acorduri de liber-schimb în vigoare. În special, face parte din Alianța Pacificului împreună cu Peru, Columbia și Mexic, Acordul cuprinzător și progresiv pentru Parteneriatul Trans-Pacific (CPTPP) și Acordul de Asociere cu UE. Precizăm în context, că Chile nu are un acord de Asociere cu UE similar cu cel deținut de Moldova, Georgia etc., or, Chile are un Acord de Liber-Schimb (ALS) cu UE, care a intrat în vigoare în 2003.

Însuși, angajamentul Chile față de politici macroeconomice solide, inclusiv disciplina fiscală, țintirea inflației și flexibilitatea ratei de schimb, a contribuit la stabilitatea macroeconomică și la încrederea investitorilor. Un mediu macroeconomic stabil reduce incertitudinea, încurajează investițiile și susține creșterea susținută a PIB-ului pe termen lung.

Mai mult de jumătate din totalul PIB în Chile este reprezentată de sectorul serviciilor, care cuprinde o diversificare de activități, cum ar fi: retail, finanțe, turism etc. La fel și domeniul mineritului are un rol important în creșterea PIB-ului țării.

Analiza evoluției exporturilor, importurilor și a balanței comerciale din Chile în perioada 2001 – 2023 oferă, în ultimele două decenii, perspective largi pentru performanța comercială a țării.

De-a lungul anilor, exporturile dominante din Chile le-au constituit mărfuri precum: cuprul, mineralele, fructele și produsele din pește (figura 4).

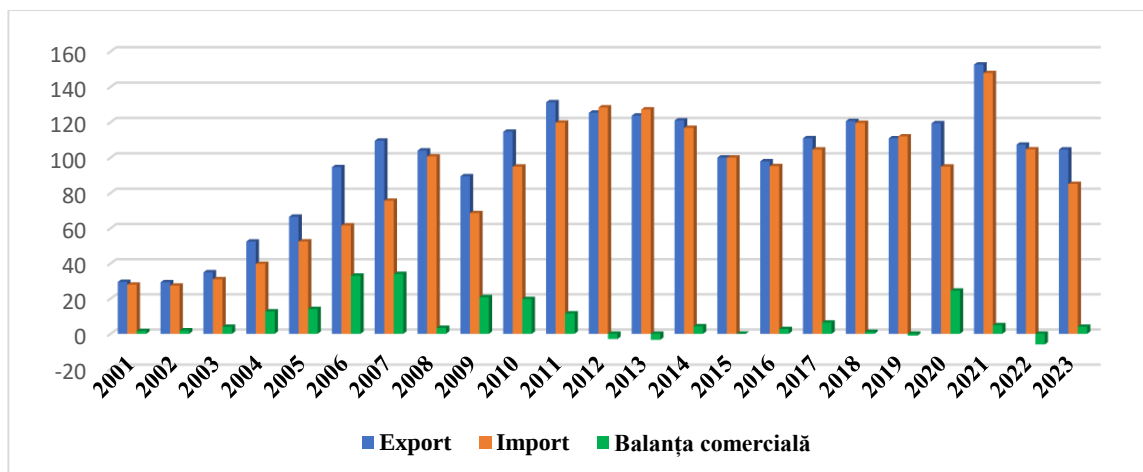

Figura 4. Evoluția exportului, importului și a balanței comerciale în Chile pentru perioada 2001-2023 (\$ SUA)

Sursa: elaborată de autor în baza datelor www.worldbank.org [16]

În urma cercetărilor realizate, în opinia noastră, putem menționa faptul că, pentru creșterea competitivității exporturilor din țările analizate pot fi implementate mai multe strategii și măsuri. Iată câteva recomandări cheie:

1. Îmbunătățirea facilitării comerțului prin simplificarea procedurilor vamale, reducerea barierelor birocratice și implementarea sistemelor electronice de documentare a comerțului pot accelera vâmuierea mărfurilor la frontiere. Simplificarea proceselor comerciale și reducerea sarcinilor administrative pot reduce costurile de tranzacție pentru exportatori și pot îmbunătăți competitivitatea produselor lor.

2. Promovarea inovației și adoptării tehnologiei prin încurajarea inovației și adoptarea de tehnologii avansate în procesele de producție poate îmbunătăți calitatea, eficiența și competitivitatea exporturilor. Sprijinirea activităților de cercetare și dezvoltare, oferirea de stimulente pentru adoptarea tehnologiei și încurajarea colaborării între industrie și mediul academic poate genera inovație și câștiguri de productivitate în sectoarele de export.

3. Investirea în capitalul uman prin dezvoltarea unei forțe de muncă calificate prin programe de educație și formare poate spori competitivitatea exporturilor. Investițiile în educație, formare profesională și inițiative de dezvoltare a competențelor pot îmbunătăți productivitatea și competitivitatea lucrătorilor din industriile orientate spre export, asigurându-se că aceștia au cunoștințele și abilitățile necesare pentru a satisface cerințele pieței.

4. Diversificarea piețelor de export prin extinderea pe noi piețe de export poate reduce dependența de o piață unică și poate crește rezistența la șocurile externe. Dezvoltarea strategiilor de promovare a exporturilor, efectuarea de cercetări de piață și participarea la târguri și misiuni comerciale pot ajuta exportatorii să identifice și să acceseze noi piețe pentru produsele lor.

5. Promovarea exporturilor cu valoare adăugată prin creșterea lanțului valoric la producerea de produse cu valoare adăugată mai mare poate crește competitivitatea exporturilor. Încurajarea investițiilor în producția avansată, industriile intensive în tehnologie și serviciile bazate pe cunoaștere poate permite țărilor să producă și să exporte bunuri și servicii de calitate superioară și la prețuri mai mari.

6. Abordarea barierelor netarifare din calea comerțului, cum ar fi reglementările tehnice, standardele și cerințele de certificare, poate facilita accesul pe piață pentru exportatori. Armonizarea reglementărilor cu standardele internaționale, obținerea de certificări și etichete de calitate și angajarea în dialog cu partenerii comerciali pot ajuta exportatorii să respecte cerințele de reglementare și să acceseze mai ușor piețele externe.

7. Consolidarea agențiilor de promovare a exporturilor și furnizarea acestora cu resurse adecvate, expertiză și sprijin le poate spori capacitatea de a sprijini exportatorii. Furnizarea de informații legate de export, informații despre piață, finanțare comercială și asistență tehnică poate ajuta exportatorii să depășească barierele și să valorifice oportunitățile de export.

Este de menționat că, autorul în lucrarea sa a realizat cercetări privind creșterea economică și competitivitatea exporturilor Republicii Moldova prin prisma Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Astfel, un prim pas privind apropierea de UE a fost implementarea planului de acțiune Moldova-UE, elaborat în cadrul Politicii europene de vecinătate și adoptat de Consiliul de cooperare în februarie 2005. Planul de acțiune a stabilit inițial strategii de cooperare pentru o perioadă de trei ani și a fost extins ulterior în mod repetat. Acest Plan de acțiuni a fost înlocuit în 2014 de Agenda de asociere, aprobată în baza Acordului de asociere UE – Moldova, care de la 1 septembrie 2014 constituie cadrul legal pentru creșterea cooperării RM-UE. În august 2017, noua Agenda de asociere a fost aprobată pentru perioada 2017-2019, inclusiv priorități pe termen scurt și mediu pentru cooperarea UE-RM. Totodată, autorul menționează faptul că, implementarea Acordului de Asociere cu UE este o punte de aliniere la reformele structurale și reglementările europene. Astfel, va fi consolidat accesul Republicii Moldova pe piețele Uniunii Europene și va intensifica încrederea investitorilor și va favoriza integrarea lanțurilor valorice europene.

Pentru a reflecta dezvoltarea economică a Republicii Moldova, autorul a cercetat prin prisma aspectului de competitivitate, menționând faptul că, în baza Raportului Raport global de competitivitate publicat de Forumul Economic Mondial (WEF), clasamentul Republicii Moldova în Indicele Competitivității Globale (GCI) a variat de-a lungul anilor, reflectând fluctuații în performanța economică a țării, mediul de politici și reformele structurale. Îmbunătățirea competitivității economice a Moldovei necesită abordarea acestor provocări printr-o combinație de reforme de politici, investiții și inițiative de consolidare a capacităților.

Anume în baza acestei abordări sunt evaluați indicatorii de competitivitate la nivel național și global și este prezentat setul de măsuri în vederea creșterii ei. În Republica Moldova acest **set de măsuri este reflectat în Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova (Foaia de parcurs în continuare)**, care urmărește scopul general de eliminare a constrângerilor din sectorul economic pentru implementarea calitativă și cu succes a Acordului de asociere dintre Republica Moldova și UE. Documentul analizat definește scopul în felul următor: „Esența măsurilor propuse este de a diminua necorespunderea în timp dintre oportunitățile și provocările aduse de ZLSAC, pe de o parte, și natura reformelor structurale necesare a fi implementate pe termen lung, combinate cu necesitatea realizării, pe termen scurt și mediu, a politicilor de ameliorare a competitivității naționale. Economia moldovenească și întreprinderile acesteia, devenind mai competitive, piețele locale vor putea rezista presiunilor concurențiale din partea producătorilor UE, oferind producătorilor autohtoni posibilitatea de a identifica și a cuceri piețe noi în UE și de a exploata avantajele concurențiale ale Moldovei” [9, p.1].

În Raportul Global al Competitivității 2020, Republica Moldova este plasată în categoria economiilor aflate la *etapa bazată pe factorii de producție* (factor-driven economy). La această etapă avantajul competitiv este bazat pe minimizarea costurilor de producție a produselor și serviciilor.

Produsele locale sunt relativ standardizate și de calitate joasă sau medie, iar cele de o calitate mai înaltă sunt produse în cadrul întreprinderilor străine sau în bază de franciză. Producția finită pătrunde pe piețele externe preponderent prin lanțuri transnaționale controlate de investitori străini, puține firme locale deținând contracte directe cu consumatori finali externi. Produsele exportate se vând pe piețele externe cu grad înalt de competitivitate și la prețuri relativ mici și instabile, ce împiedică formarea unor venituri mari din export. Una din căile principale de majorare a competitivității bunurilor autohtone și majorare a veniturilor din export devine devalorizarea monedei naționale. Tehnologiile aplicate sunt accesibile și relativ ieftine, obținute preponderent din exterior, prin ISD sau licențiere, ce denotă o dezvoltare tehnologică de ratrapat (catch-up). Industriile sub-furnizoare sunt slab dezvoltate și insuficiente.

În lucrare, autorul a menționat că, la modul general, pentru sporirea competitivității sunt necesare 3 condiții: utilizarea eficientă a factorilor de producție; existența cadrului instituțional adecvat, bazat pe supremația legii și protecția drepturilor de proprietate; combinarea optimă a politicilor economice.

La 10 ani de la intrarea în vigoare a Acordului de asociere RM-UE, implicit a Acordului de liber-schimb, progresele înregistrate pe parcursul acestor ani permit evaluarea impactului real pe care îl are asupra cetățenilor și comunităților din întreaga țară, dar și a provocărilor întâmpinate în procesul de

implementare. În această perioadă, exporturile pe piața UE s-au evidențiat printr-o creștere considerabilă, menționează reprezentanții ME. Valoarea schimburilor comerciale între RM și UE în anii 2017-2023 a crescut, în comparație cu o creștere mai lentă între anii 2014-2016. Astfel, Uniunea Europeană și-a consolidat poziția de partener comercial principal al țării noastre, spre piața UE fiind direcționate aproximativ 70% din exporturi. Iar importurile din statele UE au atins un volum de aproape 50 la sută.

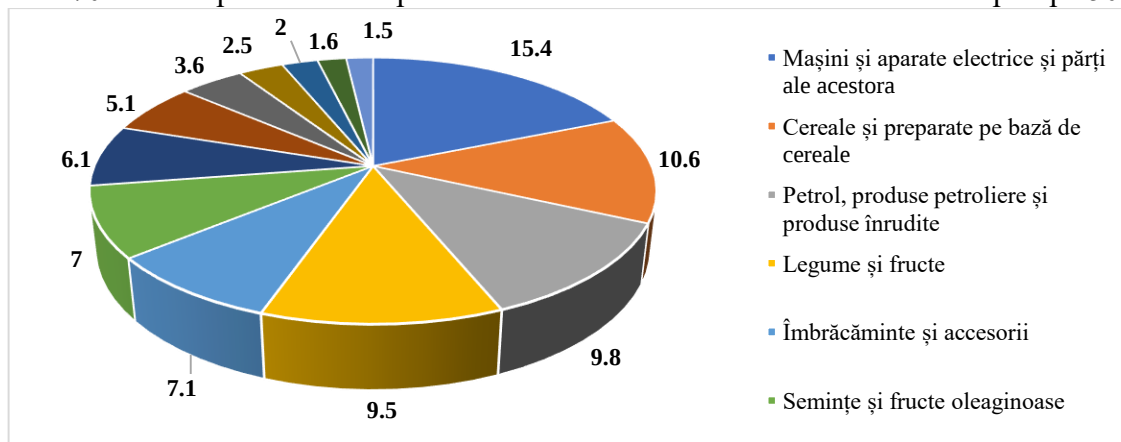

Figura 5. Ponderea produselor exportate de către Republica Moldova pe parcursul anului 2023 (%)

Sursa: Diagrama realizată de către autor în baza datelor <https://statbank.statistica.md> [4]

Astfel, exporturile de mărfuri realizate în anul 2024 a înregistrat circa 3.555,1 milioane dolari SUA, în scădere cu 12,2% față de anul precedent. Dintre acestea, în anul 2023, 3.096,9 milioane USD au fost exporturi de mărfuri autohtone, reprezentând 76,5% din total exporturi, iar restul de 23,5% au fost reexporturi de mărfuri străine. Cel mai mare impact asupra exporturilor în 2023 l-a avut creșterea cu circa 17,6%, până la 632,2 milioane dolari a exporturilor de mașini și aparate electrice și părți ale acestora (figura 5). La capitolul exporturi, topul partenerilor comerciali în Republica Moldova este reprezentat de România (32,2%), Ucraina (9,3%), Italia (7,0%), Germania (5,1%), Polonia (4,4%) [4].

În rezultatul cercetărilor realizate se constată se constată faptul, că Republica Moldova mai are restante la recunoașterea unilaterală a certificatelor și standardelor Uniunii Europene, simplificarea procesului de omologare și certificare, implementarea procedurilor simplificate de vămuire, reducerea procedurilor, a numărului documentelor și a timpului necesar pentru obținerea actelor pentru export. Un impact indirect negativ asupra evoluției exporturilor de produse agroalimentare l-au avut și tensiunile regionale, care au rezultat în sancțiuni economice și restricții comerciale aplicate reciproc de UE și Federația Rusă. Dar, chiar și în aceste condiții exporturile acestor produse date către UE au înregistrat o majorare în termeni valorici de circa 25% în perioada de referință, reușind să compenseze într-o anumită măsură pierderea piețelor tradiționale din Est. Gradul de integrare economică a Moldovei cu UE ar fi fost și mai înalt dacă Moldova ar fi dispus de un sector de transporturi mai dezvoltat. Capacitatea instituțională a organelor de reglementare în sectorul transporturilor trebuie să fie consolidat pentru a îndepărta lacunele în relațiile dintre instituțiile omoloage moldovenești și europene.

Pentru a vedea nivelul de competitivitate a Republicii Moldova, autorul a realizat un sondaj la 147 de companii care își desfășoară activitatea pe teritoriul Republicii Moldova în diverse domenii de activitate. Obiectivul chestionarului aplicat a constat în determinarea factorilor esențiali atât pozitivi, cât și negativi, care influențează dezvoltarea afacerilor lor, pentru a vedea nivelul de competitivitate a acestora. Astfel, drept factori negativi au fost menționați pe primul loc corupția, birocrăția, personal necalificat și infrastructura slab dezvoltată.

În calitate de subiecți ai studiului au fost identificate întreprinderile cu o pondere de 31,9%, care au până la 50 de angajați în subordine, fiind considerate întreprinderi mici.

Totodată, cei mai mulți participanți la eșantion au fost întreprinderile din domeniul serviciilor, care a înregistrat o pondere de 64,7% din totalul respondenților. Potrivit criteriului de proprietate, cea mai mare pondere valorică de circa 48% revine companiilor din sectorul privat al țării, urmat cu 32% companiile deținute de proprietari străini.

Vorbind despre factorii determinanți ai competitivității, studiul realizat a scos în evidență o îmbunătățire, în raport cu anul 2022, a valorii medii a indicatorilor care determină calitatea infrastructurii și a mediului financiar, deschiderea țării pentru comerțul exterior și atragerea investițiilor străine directe, calitatea mediului de afaceri și folosirea inovațiilor în business, calitatea guvernării, educației și a capitalului uman. Totodată, putem vorbi despre o reducere a indicatorilor care determină folosirea tehnologiilor moderne în afaceri și securitatea afacerilor, iar dezvoltarea mediului concurențial pe piața internă rămânând la același nivel.

Autorul a analizat influența a mai multor indicatori ai competitivității asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova, după cum urmează: infrastructura, tehnologii, mediul financiar, comerțul exterior și investițiile, afacerile și inovarea, securitatea, guvernanta, educația și capitalul uman. Astfel, este de menționat faptul că, în urma chestionării respondenților la capitolul *Infrastructura*, precizăm că cel mai mic nivel înregistrat este de 2,4, ceea ce ține de facilitățile portuare și căile fluviale, precum și transportul portuar, iar valoarea cea mai mare fiind înregistrată la direcția ce ține de transportul aerian de pasageri cu o valoare de 4,6.

Factorii determinanți al indicatorului *Tehnologii* este foarte diversificat ca valori obținute, ceea ce ne arată faptul că nivelul de utilizare de către companii în activitățile sale robotica este de doar 2,37. Aceasta se explică prin faptul că nu toate tipurile de activități pot utiliza în procesul său de dezvoltare robotica, dar alte întreprinderi nu au posibilitate de a procura astfel de echipament, dat fiind faptul că este unul costisitor pentru ei. Unele opinii ale autorului ce au fost publicate într-un articol, evidențiază legătura profundă dintre inteligența artificială și comerțul electronic, două domenii tehnologice care se dezvoltă rapid și care au potențialul de a transforma complet peisajul comerțului digital în următorii ani. Prin studierea a două exemple semnificative, Amazon și Zalando, a fost evidențiat impactul inovator al inteligenței artificiale în îmbunătățirea gestionării operaționale și în personalizarea experienței utilizatorilor, demonstrând modul în care aceste tehnologii redefinesc în mod fundamental comerțul electronic. Cu toate acestea, adoptarea pe scară largă a inteligenței artificiale în comerțul electronic ridică o serie de provocări-cheie legate de confidențialitatea și securitatea datelor și de impactul asupra locurilor de muncă. În acest context, progresul tehnologic trebuie să fie însoțit de cercetări aprofundate și de dezbateri etice pentru a asigura protecția drepturilor utilizatorilor și pentru a preveni eventualele riscuri asociate. De asemenea, trebuie elaborate reglementări și legislație privind utilizarea IA pentru a preveni abuzurile și a asigura un echilibru între inovare și protecția intereselor individuale [5].

Un alt indicator, nu mai puțin important, este *Mediul financiar* care joacă un rol semnificativ în modelarea competitivității prin influențarea investițiilor, antreprenoriatului, inovației, productivității și creșterii economice. Astfel, respondenții au menționat că este foarte dificil accesul la finanțarea start-upurilor cu proiecte inovative, dar riscante. Accesul la finanțare permite firmelor să finanțeze activități de cercetare și dezvoltare (C&D), să investească în noi tehnologii, să își extindă capacitatea de producție și să intre pe noi piețe, sporindu-și competitivitatea.

Unul din factorii sensibili la indicatorul *Comerț exterior și investiții* este că barierele netarifare din țara respectivă împiedică competitivitatea produselor de import pe piața internă. Aceasta, de fapt, evaluează nivelul de implicare a unei țări în comerțul internațional și atractivitatea acesteia pentru investițiile străine. Astfel, dacă analizăm comparativ anul 2022 cu anul 2020 se vede un trend negativ, care are la bază atât efectul Pandemiei Covid-19, cât și impactul războiului Federației Ruse asupra Ucrainei.

Indicatorul *Afacerea și inovarea* este relevant pentru dezvoltarea economică a Moldovei, contribuind la creșterea productivității, competitivitatea și crearea de locuri de muncă. Toate tipurile de programe precum incubatoarele de start-upuri, acceleratoarele de afaceri și competițiile antreprenoriale promovează inovația și încurajează indivizii să urmeze proiecte antreprenoriale. Totodată, rămâne a fi o provocare disponibilitatea limitată a capitalului de risc, costurile ridicate ale împrumuturilor și cerințele stricte de garanție limitează creșterea și inovarea afacerii. Eforturile de îmbunătățire a accesului la finanțare, inclusiv dezvoltarea unor mecanisme alternative de finanțare și sprijin pentru instituțiile de microfinanțare, sunt cruciale pentru stimularea antreprenoriatului și a inovației. Mediul de reglementare a afacerilor din Republica Moldova a cunoscut îmbunătățiri în ultimii ani, dar provocările persistă, inclusiv birocrăția, corupția și aplicarea inconsecventă a legilor. Raționalizarea reglementărilor

comerciale, creșterea transparenței și consolidarea statului de drept sunt esențiale pentru crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea afacerilor și inovare.

Indicatorul *Securitate* cuprinde diverse dimensiuni cruciale pentru stabilitatea, dezvoltarea și bunăstarea țării. Integritatea teritorială a Republicii Moldova este un aspect fundamental al securității sale. Conflictul transnistrean nerezolvat rămâne o preocupare majoră, regiunea separatistă mizând pe independență sau pe integrarea cu Federația Rusă. Asigurarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, inclusiv reintegrarea Transnistriei prin mijloace pașnice, este iminentă pentru securitatea națională.

Autorul în cercetările sale a evidențiat că *Guvernanța* are un rol esențial în modelarea dezvoltării economice, stabilității politice și coeziunii sociale pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Stabilitatea politică este esențială pentru crearea unui mediu propice creșterii economice și investițiilor. Moldova a trecut prin perioade de instabilitate politică și polarizare, care pot perturba procesele de guvernare, pot împiedica implementarea politicilor și pot submina încrederea investitorilor. Întărirea instituțiilor democratice, promovarea dialogului politic și asigurarea respectării statului de drept sunt esențiale pentru stimularea stabilității politice în Moldova.

Educația și capitalul uman îmbunătățește competitivitatea internațională a unei țări prin producerea unei forțe de muncă foarte calificate, care poate concura eficient pe piețele globale. Țările cu populații bine educate sunt mai bine poziționate pentru a atrage investiții străine, a participa la lanțurile valorice globale și a concura pe baza inovației, calității și productivității. Astfel, autorul a menționat că investițiile în educație, formare profesională și învățarea pe tot parcursul vieții sporesc dezvoltarea capitalului uman, îmbunătățesc productivitatea muncii și încurajează inovarea și antreprenoriatul, contribuind la competitivitate.

În concluzie, în urma rezultatelor cercetării, autorul menționează că creșterea economică și competitivitatea exporturilor Republicii Moldova prin prisma Acordului de asociere duce la o interdependență dintre creșterea economică și exporturi care este adesea caracterizată printr-o dinamică ce se consolidează reciproc, în care creșterea economică stimulează expansiunea exporturilor și, la rândul său, creșterea exporturilor contribuie la creșterea economică în continuare.

Totodată, cercetarea realizată ne-a arătat că impactul factorilor determinanți asupra competitivității are mai multe fațete și sunt interconectați, fiecare determinant contribuind la competitivitatea generală în felul său. Țările și întreprinderile, care acordă prioritate investițiilor în acești factori determinanți și adoptă politici care să conducă la competitivitate sunt mai bine poziționate pentru a avea succes pe piața globală și pentru a obține o dezvoltare economică durabilă.

Capitolul III – „Zona de Liber-Schimb Aprofundat și Cuprinzător și diversificarea structurii comerțului exterior al Republicii Moldova” descrie trăsăturile și tendințele dinamicii comerțului exterior al Republicii Moldova, prin utilizarea modelului de regresie liniară în analiza corelației dintre Produsul Intern Brut și exportul produselor în țările UE. Autorul prin aplicarea acestui model a încercat să demonstreze creșterea economică a Republicii Moldova. Astfel, în vederea realizării modelului de regresie liniară simplă, stabilind corelarea dintre PIB și exportul produselor în țările UE, am efectuat o analiză a acestor indicatori, pentru perioada 2014-2022 (tabelul 1).

Tabelul 1

**Evoluția PIB al Republicii Moldova și a exporturilor pe piața UE,
în perioada anilor 1997-2024**

mii \$ SUA

Anul	Produsul Intern Brut (PIB)	Exportul pe piața țărilor UE	Ponderea export UE/PIB
1997	1928745	185499,7	9,62%
1998	1697895	163272,8	9,62%
1999	1170783	177175,8	15,13%
2000	1288429	165280,2	12,83%
2001	1480674	182435,3	12,32%
2002	1661818	231348,0	13,92%
2003	1980902	307450,6	15,52%
2004	2598231	400687,0	15,42%

2005	2988172	443184,4	14,83%
2006	3408065	536909,6	15,75%
2007	4402496	678929,7	15,42%
2008	6056263	820072,1	13,54%
2009	5437562	667338,5	12,27%
2010	5813014	728938,9	12,54%
2011	7016163	1083006,1	15,44%
2012	7284205	1013418,4	13,91%
2013	7982914	1137286,1	14,25%
2014	9399967	1245980,00	13,26%
2015	7798648	1217587,10	15,61%
2016	7980938	1331898,45	16,69%
2017	9518976	1596839,60	16,78%
2018	11251641	1861863,96	16,55%
2019	11735722	1830548,39	15,60%
2020	11531922	1640367,53	14,22%
2021	13690980	1919531,97	14,02%
2022	14520739	2537508,51	17,48%
2023	16714886	2646659,65	15,83%
2024	18200341	2392368,77	13,14%

Sursa:

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_13%20CNT_CNT208/CNT208100.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_21%20EXT_EXT010_serii%20anuale/EXT010100.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Notă: PIB pentru 1997-2013 conform Metodologiei SCN93 (în baza populației stabile), pentru 2014-2024 conform SCN2008 (în baza populației cu reședința obișnuită)[8]

În urma analizei datelor din tabelul 1, am determinat că PIB-ul este o variabilă dependentă de variabila independentă – ExportUE. Astfel, vom demonstra că cu cât vor crește exporturile pe piața UE, cu atât PIB-ul țării va crește, și viceversa.

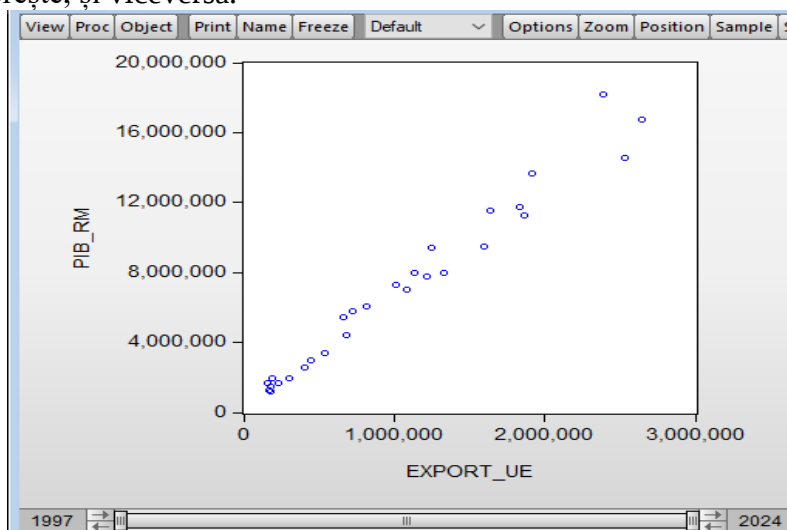

Figura 6. Legătura dintre PIB-ul Republicii Moldova și exporturile pe piața UE în perioada 1997-2024

Sursa: elaborată de autor în baza datelor www.statistica.gov.md [5] în aplicația EViews

Forma norului de puncte din diagrama reprezentată în figura 6 sugerează legătură liniară între PIB și exporturile pe piața Uniunii Europene. Analiză de corelație ne oferă un coeficient de corelație foarte înalt de 0.985 (vezi tabelul 2)

**Analiza corelației dintre PIB-ul Republicii Moldova și exportul UE
în perioada anilor 1997-2024**

View	Proc	Object	Print	Name	Edit+/-	CellFmt	Grid
Correlation							
1	A	B	C				
2		PIB_RM	EXPORT_UE				
3	PIB_RM	1.000000	0.985005				
4	EXPORT_UE	0.985005	1.000000				

Sursa: Elaborat de autor folosind aplicația EViews în baza datelor www.statistica.gov.md [5]

Prin intermediul unei **diagrame de tip scatter plot (nor de puncte)**, în care fiecare punct reprezintă un an sau o observație înregistrată pentru perechea de variabile PIB–exporturi UE, se poate vizualiza o **distribuție a punctelor care urmează o direcție ascendentă relativ clară**, ceea ce sugerează existența unei **relații pozitive** între cele două variabile. Astfel, pe măsură ce PIB-ul Republicii Moldova crește, cresc și exporturile către Uniunea Europeană.

Această relație este susținută și validată statistic de rezultatul obținut în urma *analizei corelației liniare Pearson*, unde coeficientul de corelație $r = 0,985$:

Considerăm că, acest coeficient se apropie foarte mult de valoarea maximă posibilă de **+1**, ceea ce indică o **corelație pozitivă aproape perfectă**. O astfel de valoare semnifică faptul, că variabilitatea exporturilor către UE poate fi explicată într-o foarte mare măsură prin evoluția PIB-ului. Cu alte cuvinte, aceste două variabile se mișcă împreună, aproape proporțional.

În opinia cercetătorului această constatare menționată mai sus, este importantă din punct de vedere economic și politic deoarece:

1. **Sugerează o integrare economică tot mai profundă cu piața UE**, exporturile fiind în mare parte influențate de dinamica economică internă.

2. **Sprijină ipoteza că dezvoltarea economică a Republicii Moldova este strâns legată de comerțul cu Uniunea Europeană**, consolidând argumentul privind beneficiile Acordului de Asociere și a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC/DCFTA).

Poate servi drept **bază empirică pentru elaborarea politicilor de sprijinire a exportatorilor**, întrucât aceștia contribuie substanțial la creșterea PIB-ului.

Pentru analiza de regresie vom aplica *modelul log-log* logaritmând ambele variabile efectuând notațiile $\ln(pib_rm)$ și $\ln(export_ue)$. Utilizând softul econometric Eviews am obținut modelul econometric, care reprezintă un model cu autocorelarea erorilor.

Tabelul 3

Rezultatele modelului log-log(aplicația EViews)

Dependent Variable: LPIB_RM				
Method: Least Squares				
Sample: 1997-2024				
Included observations: 28				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LEXPORT_UE	0.912356	0.026006	35.08270	0.0000
C	3.136216	0.352191	8.904871	0.0000
R-squared	0.979312	Mean dependent var		15.46437
Adjusted R-squared	0.978517	S.D. dependent var		0.850212
S.E. of regression	0.124617	Akaike info criterion		-1.258398
Sum squared resid	0.403763	Schwarz criterion		-1.163240
Log likelihood	19.61757	Hannan-Quinn criter.		-1.229307
F-statistic	1230.796	Durbin-Watson stat		1.110478
Prob(F-statistic)	0.000000			

Sursa: Elaborat de autor folosind aplicația EViews în baza datelor www.statistica.gov.md [5]

În analiza relației dintre Produsul Intern Brut (PIB) și exporturile către Uniunea Europeană, modelul econometric utilizat presupune, conform teoriei clasice, îndeplinirea anumitor **ipoteze fundamentale**, printre care se numără și **lipsa autocorelației erorilor**. Această condiție este esențială pentru validitatea inferențelor economice și pentru încrederea în concluziile privind legătura cauzală între variabilele analizate.

În vederea validării modelului sunt verificate toate ipotezele modelului cu excepția non-autocorelației erorilor. Valoarea testului statistic DW=1,1104 ne arată, că în cazul modelului nostru avem autocorelație pozitivă și se respinge ipoteza nulă de lipsă a autocorelației reziduurilor, deoarece conform tabelului statistic Durbin-Watson (Gujarati, D.N. Econometrie, ed. De Boeck universite, 2004, pag.956) pentru n=28 și pragul de semnificație 0,05 avem d1=1,328 și d2=1,476, iar valoarea obținută este mai mică decât d1 (tabelul 3).

Precizăm că, acest fenomen poate reflecta faptul că **factorii economici neincluși în model**, cum ar fi politici comerciale, șocuri externe, instabilitate geopolitică sau variații sezoniere ale cererii externe, au efecte persistente în timp. Astfel, exporturile către UE și variațiile PIB nu se ajustează complet într-o singură perioadă, iar acest lucru generează erori sistematic legate între ele în timp.

Consecințele economice ale autocorelației pozitive sunt relevante:

1. **Ineficiența estimărilor** – deși estimările coeficienților pot rămâne nedeformate (nepărtinitoare), acestea nu mai sunt eficiente în sensul econometric, ceea ce reduce precizia analizei.

2. **Testele de semnificație devin nesigure** – în prezența autocorelației, valorile t-statistice și F-statistice pot subestima sau supraestima semnificația relațiilor economice, inducând în eroare formularea de politici economice.

3. **Subestimarea efectelor persistente ale politicilor comerciale** – autocorelația poate reflecta că efectele Acordului de Asociere și ale DCFTA asupra exporturilor și PIB se desfășoară pe parcursul mai multor perioade, necesitând modelări mai complexe (ex. modele dinamice).

Autoarea a folosit procedura de estimare directă a coeficientului de corelație ρ a erorilor pe baza statisticii DW, așa dar

$$\rho = 1 - DW / 2 \quad (1)$$

Pentru cazul nostru vom avea

$$\rho = 1 - DW / 2 = 1 - (1.110478/2) = 0,444761 \quad (2)$$

Transformând variabilele rezultă ecuația

$$LPIB_RM_t - \rho LPIB_RM_{t-1} = \alpha(1 - \rho) + \beta(L\EXPORT_UE_t - \rho DLEXPORT_UE_{t-1}) + \varepsilon_t - \rho \varepsilon_{t-1} \quad (3)$$

unde:

$DLPIB_RM_t$ - reprezintă variația logaritmică, adică rata de creștere aproximativă a PIB-ului Republicii Moldova în momentul de timp t;

$DLEXPORT_UE_{t-1}$ - reprezintă variația logaritmică, adică rata de creștere a exporturilor către Uniunea Europeană în momentul de timp t-1.

Aplicând softul Eviews obținem un model adecvat fără erori autocorelate:

Tabelul 4

Rezultatele modelului log-log(aplicația EViews) fără erori de autocorelare

Dependent Variable: DLPIB_RM				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1998-2024				
Included observations: 27 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.526137	0.316089	4.828179	0.0001
DLEXPORT_UE	0.939852	0.041650	22.56570	0.0000
R-squared	0.953202	Mean dependent var		8.643799
Adjusted R-squared	0.951330	S.D. dependent var		0.484466
S.E. of regression	0.106879	Akaike info criterion		-1.563047
Sum squared resid	0.285579	Schwarz criterion		-1.467059
Log likelihood	23.10113	Hannan-Quinn criter.		-1.534504
F-statistic	509.2108	Durbin-Watson stat		2.112767
Prob(F-statistic)	0.000000			

Sursa: Elaborat de autor folosind aplicația EViews în baza datelor www.statistica.gov.md [5]

Coeficientul estimat pentru *DLEXPORT_UE* este 0.939, ceea ce indică o elasticitate aproape unitară între exporturile către UE și PIB. Cu alte cuvinte, o creștere de 1% a exporturilor Republicii Moldova către UE este asociată cu o creștere de aproximativ **0,94% a PIB-ului real**. Acest rezultat este consistent cu teoria comerțului internațional și modele de creștere endogenă, potrivit cărora exporturile funcționează ca motor al creșterii economice, prin stimularea producției interne, a investițiilor și a ocupării forței de muncă.

Valoarea R-squared (R^2), $R^2 = 0,95$ semnalează că 95% din variația PIB-ului real al Republicii Moldova este explicată prin variația exporturilor către UE. Aceasta reflectă o corelație economică foarte strânsă și sugerează că exporturile spre piața europeană au fost un factor major de dinamizare a economiei moldovenești în perioada analizată.

Este de menționat că, valoarea **Durbin-Watson (DW = 2.112)** (vezi tabelul 4) se situează în jurul valorii ideale de 2, ceea ce indică lipsa autocorelației seriale a erorilor. Din perspectivă economică, acest lucru înseamnă că modelul specificat nu omite factori economici sistematici care ar putea influența în mod persistent PIB-ul, ceea ce sporește încrederea în estimările obținute.

Diagrama prezentată în figura 7 ilustrează evoluția în timp a **valorilor efective** (Actual, linia roșie), a **valorilor estimate** de modelul econometric (Fitted, linia verde) și a **reziduurilor** (Residual, linia albastră), pentru o perioadă de aproximativ 26 de ani (1998–2024) [5].

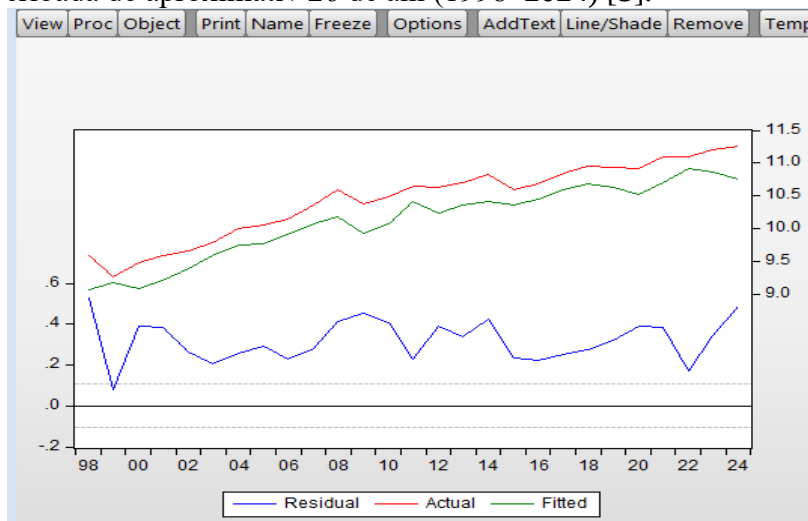

Figura 7. Comparația dintre valorile efective, cele estimate și reziduurile modelului econometric privind PIB-ul real al Republicii Moldova în perioada 1998-2024

Sursa: Elaborat de autor folosind aplicația EViews în baza datelor www.statistica.gov.md [5]

În opinia autoarei, curbele *Actual* și *Fitted* urmează un traseu paralel, cu o distanță relativ constantă între ele, ceea ce indică faptul că modelul econometric are o **capacitate ridicată de predicție**. Linia albastră *Residual* (reziduurile) variază în jurul unei medii aproape constante, fără deviații sistematice majore. Deși sunt prezente fluctuații, acestea nu indică un pattern ciclic puternic sau o tendință clară de sub- sau supraestimare pe termen lung. Astfel, aceasta sugerează că modelul este **relativ bine specificat**, deși poate fi loc de îmbunătățiri în privința autocorelației reziduurilor (după cum indica valoarea $DW < 2$ într-un mesaj anterior).

În opinia autoarei, modelul poate fi utilizat cu încredere pentru prognoze economice legate de PIB (sau indicatorul vizat) în funcție de factorul predictor. O relație stabilă între exporturi și PIB (sau altă relație economică investigată) indică dependența structurală între sectorul extern și performanța economică internă. În cazul acesta, când este vorba despre relația dintre exporturile către UE și PIB, atunci rezultatele subliniază importanța pieței europene pentru creșterea economică a Republicii Moldova.

Graficul din figura 7 demonstrează validitatea modelului econometric utilizat, printr-o bună potrivire între valorile reale și cele estimate și reziduuri controlate, care nu afectează substanțial interpretarea economică. Modelul are o valoare predictivă ridicată și oferă suport empiric pentru formularea de politici economice orientate spre creșterea exporturilor, în special către piețele stabile cum este UE.

Este de menționat, că având un coeficient de elasticitate 0,96 se evidențiază că pentru fiecare creștere cu 1% a exporturilor către UE, PIB-ul Republicii Moldova crește cu aproximativ 0,96%. În opinia autoarei, acest rezultat este economic justificabil, întrucât economia Moldovei este puternic orientată spre export, iar UE este principalul partener comercial. Astfel, exportul pe piața UE pentru anul 2025 comparativ cu anul 2024, această valoare reprezintă o creștere de 6,48%, reflectă o evoluție economică pozitivă, susținută de dinamica favorabilă a comerțului exterior.

Autoarea în rezultatele cercetărilor, menționează că liberalizarea comercială prin intensificarea exporturilor pe piețele țărilor Uniunii Europene este benefică pentru dezvoltarea comercială și economică a Republicii Moldova. Devine evident faptul că Acordul de asociere și Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) are un impact pozitiv asupra liberalizării comerciale a Republicii Moldova, prin impulsionearea fluxurilor de bunuri pe piețele țărilor Uniunii Europene. Acordul DCFTA cuprinde o serie de măsuri, precum ridicarea barierei tehnice în calea comerțului, reducerea tarifelor, a cotelor pentru comerț, îmbunătățirea măsurilor sanitare și fitosanitare, asigurarea drepturilor de proprietate intelectuală, asigurarea concurenței tarifare, achizițiile publice transparente, precum și alte aspecte, cu scopul de a ne alinia regulilor de operațiuni caracteristice întreprinderilor comerciale din țările partenere.

Pentru a vedea eficiența comerțului exterior, au fost analizată concentrarea și diversificarea în domeniul comerțului internațional care se bazează pe eficiența economică din perspectiva partenerilor comerciali din țările care schimbă între ele bunuri și servicii. Concentrarea poate fi considerată un alter-ego al specializării, cu condiția ca aceasta să se bazeze mai degrabă pe optimul economic, tehnologic, ambiental și de consum de capital uman și material, și care exclude monocultura, al cărei pericol se manifestă îndeosebi în cazul economiilor în curs de dezvoltare și constă în eventualitatea producerii crahului (scăderea dramatică a cererii externe) pe piețele externe, care formează obiectul produselor și serviciilor rezultate din monocultură. Dacă această concentrare se produce pentru segmente de piață cu cerere ridicată, îndeosebi high-tech, atunci dezavantajele unei așa-zise monoculturi nu se mai pot produce, ci mai degrabă apar avantajele specializării.

Gradul de concentrare a exporturilor poate fi evaluat, în funcție de metoda utilizată, atât în ceea ce privește structura comercială, pe grupe de bunuri (sau pe sectoare economice), cât și ca repartizare teritorială. Astfel, în cercetările realizate a fost utilizat Indicele Herfindahl - Hirschman care este un instrument de măsurare general acceptat pentru concentrarea valorii exporturilor pe țări partenere (concentrare teritorială) și pe grupe de bunuri. O valoare mai mare a acestui indice indică o concentrare mai puternică a valorii exporturilor pe bunuri sau pe parteneri.

Tabelul 5

**Indicii Herfindahl-Hirschman de concentrare a exportului pe țări partenere,
în Republica Moldova și unele state**

Anul/Țara	1994	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Moldova	0,21	0,19	0,11	0,08	0,08	0,09	0,09	0,06	0,06	0,06	0,05	0,05
România	0,09	0,09	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,09	0,08	0,06	0,04	0,05
Turcia		0,08	0,08	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04	0,05	0,05	0,04	0,05
Germania		0,09	0,07	0,06	0,06	0,06	0,05	0,04	0,03	0,03	0,03	0,04
Italia		0,09	0,08	0,07	0,07	0,07	0,05	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor www.wits.worldbank.org [16]

Gradul de diversificare teritorială la export, evaluat pe baza indicelui Herfindahl-Hirschman, presupune că cu cât valoarea este mai aproape de zero, cu atât o țară are un portofoliu de parteneri comerciali perfect diversificat. Pentru Republica Moldova, gradul de diversificare s-a îmbunătățit substanțial față de anul 1994, HHI reducându-se de la 0,21 în anul 1994 la 0,05 în anul 2023, comparabil cu situația din Turcia, Germania și Italia.

În anul 2023, cel mai mare partener comercial pentru Republica Moldova este România cu o pondere valorică de 26,51%, în comparație cu anul 2010, unde principalul partener comercial a fost Federația Rusă cu o pondere valorică de 26,21% [4].

Este de menționat, faptul că, evoluția procesului de specializare a comerțului arată modificările din structura economică a unei țări care necesită timp, dat fiind faptul că, avantajele comparative în comerțul internațional nu pot fi obținute repede, ceea ce presupune niște modificări de structură pe grupe de produse.

Specializarea comerțului unui stat într-un sector sau mai multe sectoare de dezvoltare economică poate fi măsurată cu ajutorul mai multor indicatori. Pentru cercetarea respectivă, am ales ca elemente de cuantificare a specializării internaționale indicatorii avantajului comparativ relevant (Bella Balassa).

Indicatorul avantajului comparativ relevant este utilizat în practică pentru a arăta, din punct de vedere al specializării, cât de slabe sau de puternice sunt sectoarele de activitate ale unei economii. Acest tip de comerț, între diferite ramuri industriale ale economiilor țărilor partenere, se numește și comerț inter-ramură sau comerț vertical. De regulă, comerțul interramură are loc între țări cu niveluri diferite de dezvoltare, fiind generat de înzestrările diferite cu factori de producție, cel mai adesea, având ca scop schimbul de resurse naturale și produse primare pentru produsele industriale.

Tabelul 6

Analiza indicelui avantajului comparativ relevant pentru Republica Moldova în perioada 2016-2023

Grupa de produse/ anul	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
27 - Combustibili minerali, uleiuri minerale și produse din distilare a acestora; substanțe bituminoase; ceară minerală	1,1	2,0	1,8	1,2	1,9	2,5	3,5	2,3
85 - Mașini și echipamente electrice și părți ale acestora; aparate de înregistrare și reproducere a sunetului, aparate de înregistrare și reproducere a imaginilor și sunetului de televiziune și părți și accesorii pentru astfel de articole	6,6	4,7	4,3	5,6	6,7	7,1	5,5	3,8
10 - Cereale	8,6	8,4	8,6	9,5	8,1	11,8	10,1	8,1
12 - Semințe și fructe oleaginoase; cereale, semințe și fructe diverse; plante industriale sau medicinale; paie și furaje	4,2	4,6	5,1	4,4	5,9	4,6	3,8	5,1
15 - Grăsimi și uleiuri animale, vegetale sau microbiene și produsele lor de scindare; grăsimi comestibile preparate; ceară de origine animală sau vegetală	1,1	1,2	1,5	1,5	1,2	1,6	2,2	2,6
22 - Băuturi, băuturi spirtoase și oțet	6,7	6,2	5,2	6,8	11,1	11,0	11,3	11,9
62 - Articole de îmbrăcăminte și accesorii vestimentare, netricotate sau croșetate	5,1	3,1	3,5	2,7	3,0	2,9	3,1	4,1
94 - Mobilier; lenjerie de pat, saltele, suporturi de saltea, perne și articole de mobilier umplute similare; lămpi și corpuri de iluminat, n.a.; semne luminoase, plăcuțe cu nume luminoase și altele asemenea; clădiri prefabricate	4,5	3,6	4,1	3,9	5,1	4,6	5,8	5,1
70 - Sticlă și articole din sticlă	1,1	1,8	2,1	1,4	1,7	1,4	1,3	1,8

Sursa: calcule proprii, pe baza datelor www.wits.worldbank.org [16]

Astfel, indicele avantajului comparativ ajută la identificarea industriilor sau sectoarelor în care Moldova are un avantaj comparativ, ceea ce înseamnă că poate produce și exporta aceste bunuri mai eficient în comparație cu alte țări. Concentrându-se pe aceste industrii, Moldova își poate valorifica punctele forte pentru a stimula creșterea economică, crearea de locuri de muncă și competitivitatea la

export. Valorificând avantajele sale comparative, Moldova își poate crește exporturile în aceste sectoare, își poate extinde cota de piață și poate câștiga valută, ceea ce contribuie la dezvoltarea economică prin stimularea creșterii PIB și îmbunătățirea balanței comerciale.

Înțelegerea avantajelor sale comparative permite Moldovei să se concentreze pe îmbunătățirea competitivității în industriile cheie prin investiții în inovare, adoptarea tehnologiei, dezvoltarea infrastructurii și îmbunătățirea competențelor. Prin creșterea productivității și eficienței în aceste sectoare, Moldova își poate consolida poziția pe piețele globale și poate stimula dezvoltarea economică durabilă.

În baza datelor din tabelul 6 se poate vedea cu ajutorul indicelui avantajului comparativ în care domenii sunt necesare eforturi de diversificare pentru a atenua riscurile asociate cu dependența excesivă de anumite industrii. Astfel, grupa 70 - Sticlă și articole din sticlă, în anul 2023 are 1,8 comparativ cu celelalte grupe de produse este cel mai mic, iar în comparație cu anul precedent este în creștere. Diversificarea promovează reziliența prin răspândirea activităților economice în mai multe sectoare, reducând vulnerabilitatea la șocurile externe [13].

Este de menționat, că autorul în cercetările sale a scos în evidență, impactul Zonei de Liber-Schimb Aprofundat și Cuprinzător ca parte a Acordului de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Astfel, economia Moldovei a rămas afectată de șocurile economice din anii precedenți. Însă în 2016, PIB-ul a crescut cu 4,3% din care sectorul agricol a contribuit cu 2,2 puncte procentuale (figura 8). Economia Moldovei a rămas vulnerabilă la alți factori interni și externi. Performanța economică modestă a fost afectată și de situația dificilă din sectorul bancar.

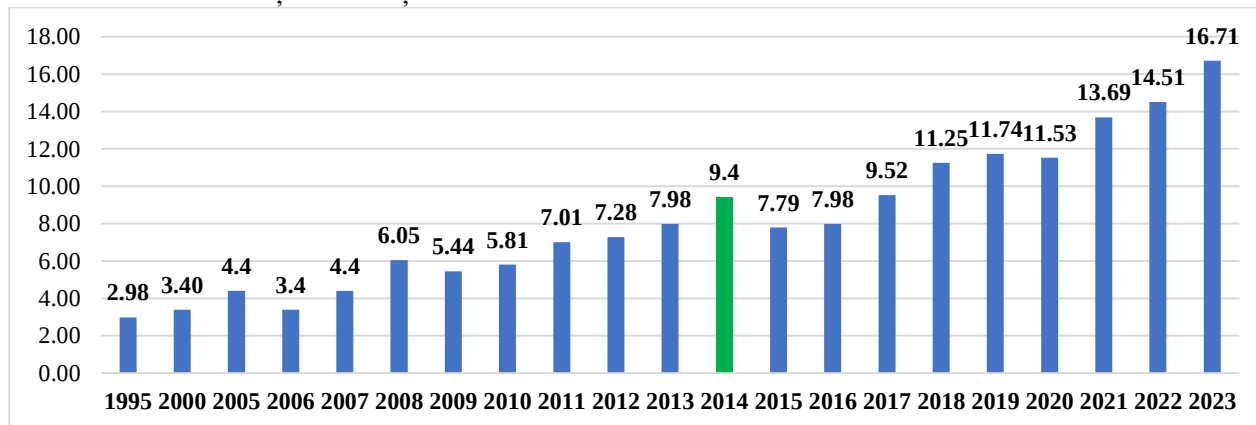

Figura 8. Evoluția PIB al Republicii Moldova înainte și după implementarea ZLSAC în perioada anilor 1995-2023 (mlrd \$ SUA)

Sursa: www.worldbank.org [16]

În prezent, Zona de Liber-Schimb Aprofundat și Cuprinzător permite Republicii Moldova:

- excluderea taxelor de import pentru majoritatea mărfurilor distribuite pe piața Uniunii Europene și Republica Moldova;
- acordă acces bilateral comerțului cu servicii;
- atât întreprinderile din UE, cât și din Republica Moldova pot să-și dezvolte filiale sau o sucursale în mod nediscriminatoriu. Aceasta este explicat prin faptul, că sunt aplicate aceleași reguli ca și pentru întreprinderile la nivel național de pe piața partenerului atunci când creează o afacere.

Exporturile moldovenești nu s-au diversificat substanțial în cadrul UE. Chiar dacă producătorii moldoveni au un acces mai larg pe piața UE, diversificarea geografică a piețelor de export din UE a fost destul de modestă. Pondere valorică dintre primele cinci țări din UE care atrag cele mai multe exporturi moldovenești a scăzut de la 75% în 2005 la 65,7% în 2023. Italia, România, Germania și Polonia au fost cele mai importante țări exportatoare în 2014, la fel ca acum un deceniu, iar singura schimbare a fost că Regatul Unit a înlocuit Franța ca a cincea destinație ca importantă (figura 9).

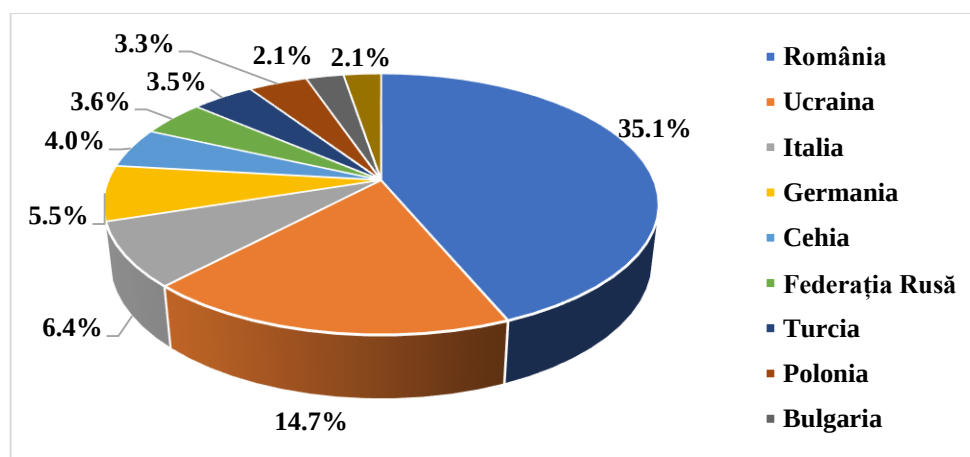

Figura 9. Principalele țări pentru exporturile moldovenești în 2023, procent din totalul exporturilor
Sursa: [17]

România fiind țară vecină și partener comercial semnificativ se situează adesea printre destinațiile de top pentru exporturile moldovenești. Comerțul dintre Republica Moldova și România beneficiază de proximitatea geografică și de acorduri comerciale.

Italia este o altă destinație importantă de export pentru Moldova, în special pentru produse agricole, textile și mașini. Piața puternică de consum și sectorul de producție din Italia fac din aceasta o piață atractivă pentru exportatorii moldoveni.

De asemenea, Turcia servește drept punte între Europa și Asia și este un partener comercial important pentru Republica Moldova. Exporturile moldovenești către Turcia includ produse agricole, textile și mașini.

Piața de consum în expansiune și sectorul de producție din China oferă oportunități pentru exportatorii moldoveni, în special pentru produse agricole, vinuri și textile. Comerțul dintre Republica Moldova și China a crescut, susținut de cooperarea diplomatică și economică.

Destinațiile reale de export în 2023 variază în funcție de factori precum condițiile economice globale, cererea pieței, politicile comerciale și evoluțiile geopolitice.

În urma semnării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în 2016, Guvernul Republicii Moldova a aprobat un Plan Național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019. În acest context, Planul Național include acțiunile necesare de a fi realizate de către instituțiile responsabile conform fiecărei prevederi, precum și Anexe ale Acordului de Asociere, inclusiv a părții privind Zona de Liber-Schimb Aprofundat și Cuprinzător în termenii indicați și cu specificarea resurselor financiare necesare în acest sens. Astfel, unul din indicatorii stabiliți a fost realizarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovarea exporturilor pentru anii 2016-2020, aprobată prin Hotărârea de Guvern din 25 aprilie 2016. Totodată, este de menționat faptul că, prin Hotărârea de Guvern nr. 479 din 03.07.2024 a fost aprobat *Programului național de atragere a investițiilor și de promovare a exporturilor pentru anii 2024-2028*.

O provocare semnificativă este respectarea standardelor sanitare ale UE pentru produsele alimentare, care rămâne în urmă din cauza lipsei de capacitate a instituțiilor-cheie și a costurilor ridicate pentru companii. Acest lucru a dus la autorizarea doar a trei produse de origine animalieră pentru export în UE. Progresul în implementare a fost inegal (a se vedea tabelul 7). În ceea ce privește implementarea acquisului UE, din 681 de legi acoperite de Acordul de Asociere, Moldova a realizat 499 în totalitate și 152 parțial până în 2022.

**Evaluarea implementării capitolelor Acordului de Asociere și a Zonei de liber-schimb
aprofundată și cuprinzătoare UE-Moldova**

Capitolul	Raiting
Accesul la piața de desfacere	2,5
Serviciile vamale	2
Standardizarea tehnică a produselor	2,5
Securitatea alimentară	1,5
Servicii	2
Achiziții publice	2
Drepturile proprietății intelectuale	1,5
Politica de concurență	1,5
Statistica	2

Sursa: [17]

Notă: Ratingul de 3 implică implementarea completă, iar un rating de 1 doar o anumită implementare.

Pentru consolidarea, accelerarea și susținerea creșterii economice actuale, Republica Moldova trebuie să îmbunătățească climatul de afaceri și investiții.

De menționat că exporturile mai productive și mai diversificate vor constitui factorul-cheie pentru echilibrarea balanței comerciale, pentru crearea de noi locuri de muncă decente și pentru asigurarea unei dezvoltări economice durabile. Astfel, Acordul de Asociere cu UE, pune accentul pe îmbunătățirea esențială a climatului investițional și pe sporirea competitivității țării pe piețele externe.

Totuși, experiența ultimului deceniu arată că accesul produselor moldovenești pe piețele externe de desfacere mai degrabă este îngrădit de bariere netarifare decât de cele tarifare, în special de embargouri (Federația Rusă) și de standarde fitosanitare și comerciale înalte (Uniunea Europeană).

Astfel, conform datelor BNS, în anul 2023 exporturile către țările UE au reprezentat 65.4% din exportul total al Republicii Moldova, ceea ce este cu aproximativ 28% mai mult, comparativ cu anul 2005. Importurile, însă, nu au avut de suferit mari metamorfoze, de la 45,3 % în anul 2005, a atins nivelul de 45,6% în 2020, respectiv, a avut loc o creștere minimală 0,3%. Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi către Uniunea Europeană în anul 2005 era de 42,6%, ulterior, în 2020, s-a majorat până la 66,4% [6].

Este de menționat că, dezvoltarea sectorului industrial a fost perturbată de diverse crize: „șoc de tranziție” și crizele financiare din 1998; embargourile periodice ale Federației Ruse; secetele (2012, 2020), criza financiar-bancară locală (2015-2016) și criza pandemică (2020-2021).

În urma acestor provocări, în perioada 2011-2023 producția industrială a înregistrat o creștere medie anuală de 4,1%. Cererea internă și externă, contribuie la creșterea industriei. De asemenea, toate politicile legate de dezvoltarea Zonelor Economice Libere (ZEL) au contribuit la creșterea industriei.

În concluzie, autorul menționează că ZLSAC a încurajat exportatorii moldoveni să-și diversifice destinațiile de export dincolo de piețele tradiționale. Prin accesarea pe piața UE, întreprinderile moldovenești au fost stimulate să producă bunuri de calitate superioară, care îndeplinesc standardele UE, ceea ce duce la creșterea competitivității și la diversificarea produselor.

În timp ce ZLSAC a adus numeroase beneficii economiei moldovenești, a prezentat și provocări și costuri de ajustare. Întreprinderile moldovenești au fost nevoite să se adapteze la noile cerințe de reglementare, să investească în modernizarea proceselor lor de producție și să navigheze pe o concurență sporită atât pe piețele interne, cât și pe cele internaționale.

Însă, cu toate acestea, este de menționat faptul că, ZLSAC a consolidat angajamentul Republicii Moldova față de integrarea europeană și și-a întărit legăturile cu statele membre UE.

III. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Prezenta cercetare privind impactul Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană asupra comerțului exterior scoate în evidență importanța utilizării noului concept prin trinomul „Integrare (Acorduri de Asociere) – Competitivitate – Comerț Exterior”, care etalează relația cauzală și interdependența acestora, stimulând creșterea economică a Republicii Moldova. Rezultatul cercetării demonstrează că a fost atins scopul propus, astfel, **problema științifică importantă soluționată în cercetare** rezidă în fundamentarea din punct de vedere științific și metodologic a conceptului de comerț exterior, determinarea factorilor determinanți care înrăunesc evoluția în creștere/descreștere a exporturilor Republicii Moldova pentru elaborarea unor recomandări și direcții de impulsioneare a exporturilor.

Realizarea cercetărilor conform obiectivelor și scopurilor stabilite au permis evidențierea următoarelor concluzii:

- Comerțul exterior al Republicii Moldova a cunoscut evoluții semnificative de-a lungul anilor, influențate de poziția sa geopolitică, politicile economice și dinamica pieței globale. După dizolvarea Uniunii Sovietice, Republica Moldova a pornit pe o cale de tranziție de la o economie planificată central la una orientată spre piață. Această perioadă a cunoscut o scădere semnificativă a comerțului din cauza perturbării tiparelor comerciale tradiționale în cadrul fostului bloc sovietic.

- Principalii parteneri comerciali ai Moldovei includ țări din Uniunea Europeană (UE), Rusia, Ucraina și alte foste republici sovietice. UE a devenit din ce în ce mai importantă ca partener comercial de când Republica Moldova a semnat un Acord de Asociere cu UE în 2014, care include o zonă de liber-schimb profundă și cuprinzătoare (ZLSAC).

- Menționăm că profilul de export al Moldovei este divers, incluzând produse agricole (cum ar fi fructele, legumele, vinul și cerealele), textile, mașini și produse manufacturate. Vinul este un export deosebit de important, vinurile moldovenești câștigând recunoaștere internațională.

- Republica Moldova importă diverse bunuri, inclusiv resurse energetice (cum ar fi gaze naturale și petrol), mașini, produse chimice și bunuri de consum. Importurile de energie, în special din Rusia, joacă un rol crucial în economia Moldovei.

- Republica Moldova fiind membră a mai multor acorduri comerciale regionale, inclusiv Zona de Liber-Schimb al Comunității Statelor Independente (CISFTA) și Acordul de Liber-Schimb Central European (CEFTA), beneficiază de facilitarea comerțului între statele membre.

- În baza sondajului „Competitivitatea IMM pe diverse sectoare” realizat în cadrul prezentului studiu, stabilim o imagine de ansamblu asupra percepțiilor și provocărilor cu care se confruntă întreprinderile mici și mijlocii (IMM-urile) din diverse sectoare economice. Acest sondaj a evidențiat aspectele-cheie ale competitivității companiilor și a identificat factorii care influențează performanța și dezvoltarea lor pe piața locală și internațională. Astfel, companiile din Republica Moldova au un nivel variabil de competitivitate în funcție de sectorul economic în care activează. Sectoarele tehnologice și de servicii tind să fie mai competitive comparativ cu sectorul agricol sau de producție tradițională. De aceea, statul trebuie să intervină prin diverse instrumente, cum ar fi, dezvoltarea de programe specifice pentru a facilita accesul companiilor la finanțare, inclusiv linii de credit dedicate și fonduri de investiții; reducerea birocrăției și simplificarea procedurilor administrative pot ajuta IMM-urile să funcționeze mai eficient; stimularea inovării și adoptării tehnologiilor avansate trebuie să fie o prioritate pentru a crește competitivitatea companiilor; promovarea exporturilor și facilitarea accesului IMM-urilor pe piețele internaționale pot contribui semnificativ la creșterea competitivității acestora.

- Republica Moldova are nevoie de o politică în domeniul competitivității, care însă nu trebuie privită ca o parte a politicii economice la general, dar însăși politica economică în ansamblu trebuie să fie orientată spre creșterea competitivității. Competitivitatea națională trebuie să se bazeze pe întreprinderi competitive, care să-și identifice corect domeniile de activitate și nișele de piață.

- Conceptul de competitivitate națională, la baza căreia se află indicatorii de asigurare a competitivității folosiți în elaborarea clasamentelor internaționale ale competitivității statelor lumii, pot asigura o creștere economică sustenabilă, posibilități de pătrundere pe piețe externe și creștere a calității vieții.

- Republica Moldova are nevoie de o modernizare economică, iar scopul principal al acesteia trebuie să devină creșterea competitivității produselor, serviciilor, dar și a economiei în ansamblu. Aceasta trebuie să devină obiectivul strategic principal. Creșterea economică în baza factorilor actuali de dezvoltare a competitivității (resurse și forță de muncă ieftină, inclusiv la export) astăzi nu mai este posibilă. Este necesară o competitivitate bazată pe investiții și inovații, care să genereze creșterea productivității muncii și schimbări structurale în favoarea ramurilor mai competitive.

- Aspirațiile Moldovei pentru o integrare mai strânsă cu Uniunea Europeană au influențat politicile sale comerciale. ZLSAC cu Uniunea Europeană urmărește să promoveze liberalizarea comerțului, alinierea reglementărilor și dezvoltarea economică.

Ținând cont de cercetările realizate în domeniu, venim cu următoarele recomandări, după cum urmează:

Recomandări pentru Guvernul Republicii Moldova. Este necesar să se pună un accent sporit asupra dezvoltării capacității instituționale, prin îmbunătățirea cadrului de reglementare și în eficientizare a proceselor de luare a deciziilor pentru a asigura conformitatea cu standardele și angajamentele Uniunii Europene. Totodată, este necesar să investească în modernizarea rețelelor de transport, a procedurilor vamale și a punctelor de trecere a frontierei pentru a accelera circulația mărfurilor și a reduce blocajele legate de comerț. Îmbunătățirea comunicării între administrația publică și mediul de afaceri, asupra evoluțiilor și tendințelor manifestate la diferite niveluri: state membre partenere, UE, continental, global etc. Preocupări pentru generarea unor noi capacități de export, adiționale celor existente, pentru a limita dependența de anumite firme exportatoare, ramuri economice și/sau țări partenere. Promovarea atragerii investițiilor străine directe orientate spre export trebuie să fie în tandem cu promovarea exporturilor de bunuri pe piața internațională. Acordarea de asistență exportatorilor începători pentru a dezvolta activitatea de export. Crearea unei baze de date la nivel microeconomic, în care statisticile detaliate privind comerțul sunt legate de statisticile structurale ale întreprinderilor, precum și de alte statistici economice și sociale, care va contribui la crearea de noi indicatori și structuri de date pentru analiza comerțului exterior a țării, ca instrument pentru fundamentarea deciziilor economice și nu numai.

Recomandări pentru Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării. Este necesar a elabora o strategie comercială cuprinzătoare, racordată la obiectivele Acordului de Asociere, care să stabilească obiective, priorități și planuri de acțiune clare pentru valorificarea oportunităților prezentate de ZLSAC, consolidarea relațiilor comerciale cu UE și promovarea dezvoltării economice durabile prin comerțul exterior.

Se cere a face investiții în consolidarea capacității instituționale pentru a implementa și monitoriza în mod eficient prevederile Acordului de Asociere, care vizează îmbunătățirea cadrului normativ, îmbunătățirea coordonării între agențiile guvernamentale (Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, Unitatea de implementare a proiectului Băncii Mondiale de Ameliorare a Competitivității, Camera de Comerț și Industrie etc.) și dezvoltarea expertizei în analiza și negocierea politicii comerciale. De asemenea, este important a se concentra pe promovarea diversificării exporturilor prin sprijinirea dezvoltării de noi industrii orientate spre export și lanțuri valorice, care implică identificarea sectoarelor emergente cu potențial de export, oferirea de asistență direcționată IMM-urilor și facilitarea accesului pe piață pentru produsele de export netradiționale. Este imperios de necesar să se depună eforturi pentru a facilita accesul pe piețele Uniunii Europene pentru exportatorii moldoveni, depășind barierele comerciale și problemele de conformitate, prin acordarea de sprijin pentru calitatea și conformitatea cu standardele, simplificarea procedurilor vamale și promovarea conștientizării reglementărilor Uniunii Europene în rândul exportatorilor. Totodată, este stringentă colaborarea cu părțile interesate relevante pentru a sprijini eforturile de atragere a investițiilor și de dezvoltare a afacerilor, prin furnizarea de servicii de informare și consiliere pentru potențialii investitori, facilitarea activităților de promovare a investițiilor și crearea unui mediu favorabil pentru antreprenoriat și inovare.

Recomandări pentru Camera de Comerț și Industrie:

- Sensibilizarea în mod activ a membrilor Camerei de Comerț și Industrie cu privire la oportunitățile și beneficiile disponibile în cadrul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, prin organizarea de

ateliere, seminarii și sesiuni de formare pentru familiariza întreprinderile despre prevederile acordului, oportunitățile de acces pe piață și cerințele de conformitate.

- Oferirea serviciilor de asistență în export (cu privire la documentația de export, procedurile vamale, logistica și cercetarea pieței) pentru a-i ajuta pe exportatori să navigheze în complexitatea comerțului internațional, precum și oferirea de sfaturi privind finanțarea exporturilor, managementul riscurilor și strategiile de intrare pe piață.
- Diseminarea activă a activităților/informațiilor privind promovarea comerțului pentru a prezenta produsele și serviciile moldovenești pe piețele Uniunii Europene prin participarea la târguri comerciale internaționale, expoziții și întâlniri cumpărători-vânzători, precum și utilizarea platformelor digitale pentru evenimente de promovare a comerțului virtual și promovarea comerțului electronic.
- Promovarea inovării și digitalizării în rândul membrilor CCI pentru a le spori competitivitatea și adaptabilitatea pe piața globală, prin încurajarea adoptării tehnologiilor digitale, a platformelor de comerț electronic și a modelelor de afaceri inovatoare pentru a eficientiza procesele comerciale, a extinde acoperirea pe piață și a stimula creșterea afacerii.

Moldova continuă să caute oportunități pentru diversificarea piețelor sale de export și creșterea competitivității. Consolidarea capacității instituționale, abordarea decalajelor de infrastructură și promovarea inovației sunt esențiale pentru susținerea și extinderea comerțului exterior în viitor.

Direcțiile relevante de continuare a cercetărilor în domeniul dat sunt: analiza modului în care deschiderea comerțului influențează dinamica inovației, difuzarea tehnologiei și competitivitatea la nivel de firmă, cât și analiza impactului regimurilor drepturilor de proprietate intelectuală (DPI), mecanismelor de transfer de tehnologie și politicilor de inovare asupra performanței comerciale; analiza activităților IMM din Republica Moldova care înregistrează ritmuri accelerate de dezvoltare, ceea ce impulsionează dezvoltarea comerțului exterior.

În ansamblu, dezvoltarea comerțului exterior al Moldovei reflectă eforturile de adaptare la dinamica economică globală în schimbare, în timp avalanșa provocărilor interne și a complexitățile geopolitice.

În concluzie, ținem seama că Republica Moldova are în prezent un nivel de dezvoltare economică al cărei factor de bază este eficiența economică, socială și ambientală.

BIBLIOGRAFIE

1. AIGNER, D. J., LOVELL, C. A. K., SCHMIDT, P. Formulation and estimation of stochastic frontier production function models. *Journal of Econometrics*. 1977, no 6(1), pp. 21-37.
2. ANGHEL, M.G., ANGHELACHE, C., NIȚĂ, G. Analysis of the influence international trade on economic growth in the European Union. *Romanian Statistical Review. Supplement*. 2017, nr. 5, pp. 170-184.
3. ANGHELACHE, C., ANGHEL, M. G. Analysis of the evolution of result indicators in the member states of the European Union. In: *International Scientific Conference "Convergence/divergence in the european economic area"*. Târgu Jiu: Academica Brâncuși House Publisher, 2018, pp. 278-281.
4. *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova* [online]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/>
5. BRAGOI, Diana, Cristina, Gabriela, COSMULESE, *The impact of artificial intelligence on e-commerce: the synergy between innovation and operational efficiency*. În: *European Journal of Accounting, Finance & Business*, nr.3, volume 12, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România, October, 2024, pp.128-133, ISSN 2344-102X, ISSN-L 2344-102X, 0,68 c.a. Disponibil: <https://www.accounting-management.ro/index.php?pag=showcontent&issue=36&year=2024> Accesat în baze de date: RePEC, DRJI, OAJI, ERIH PLUS, Index Copernicus
6. BRAGOI, Diana. Securitatea economică națională în contextul globalizării. *Intellectus*. 2017, nr. 4, pp. 65-68. ISSN 1810-7079
7. BOȚAN, Igor. *Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană*: Ghid. Chișinău: Arc, 2014. 96 p. ISBN 978-9975-61-815-1.
8. Comerț exterior. Export, import, balanta comerciala [online]. In: *Banca de date statistice*. Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__21%20EXT_EXT010__serii%20anuale/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
9. Guvernul RM. Hotărârea cu privire la aprobarea foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova: nr. 4 din 14.01.2014. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 17-23, art. 27.
10. Global real Gross Domestic Product (GDP) growth after the coronavirus (COVID-19) from 2019 with a forecast until 2024 [online]. In: *Statista*. [accesat 15.06.2024]. Disponibil: <https://www.statista.com/statistics/1102889/covid-19-forecasted-global-real-gdp-growth/>

11. *Knowledge Economy Index* [online]. London [viewed 20.01.22]. Available at: <https://www.ebrd.com/news/publications/brochures/e-brd-knowledge-economy-index.html>
12. LINDERT, Peter H., WILLIAMSON, Jeffrey G. Does Globalization Make the World More Unequal?: NBER Chapters [online]. In: *Globalization in Historical Perspective*. 2003, pp.227-276, 2003. Disponibil: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w8228/w8228.pdf
13. *References 44, Moldova diagnostic 2022* [online] [viewed 20.01.24]. Available at: <https://www.03/Report-Green-Growth-Indicators-in-Moldova-ENG1.pdf>
14. RICARDO, David. *Principiile de economie politica si de impunere*. Bucuresti: Antet, 2000. 291 p. ISBN: 9738203775. *SDG7: Data and projections – Energy Intensity* [online]. Paris [viewed 13.08.2023]. Available at: <https://www.iea.org/reports/sdg7-data-and-projections/energy-intensity>.
15. SHUMPETER J. A. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Routledge, 1976. 437 p. ISBN 9780415107624.
16. Statistics on merchandise trade [online]. In: *World Trade Organization (WTO)*. Disponibil: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_stat_e.htm
17. *The Chinn-Ito Index: A de jure measure of financial openness* [online]. Madison: University of Wisconsin and Portland [viewed 20.01.23]. Available at: http://web.pdx.edu/~ito/Chinn-Ito_website.htm

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR:

2. Articole în diferite reviste științifice

2.2. în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

1. BRAGOI, Diana, Cristina, Gabriela, COSMULESE, *The impact of artificial intelligence on e-commerce: the synergy between innovation and operational efficiency*. În: *European Journal of Accounting, Finance & Business*, nr.3, volume 12, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România, October, 2024, pp.128-133, ISSN 2344-102X, ISSN-L 2344-102X, 0,68 c.a. Disponibil: <https://www.accounting-management.ro/index.php?pag=showcontent&issue=36&year=2024> Accesat în baze de date: RePEC, DRJI, OAJI, ERIH PLUS, Index Copernicus

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

2. BRAGOI, Diana, *Securitatea economică națională în contextul globalizării*. În: *Intellectus*, nr.4, Chișinău, AGEPI, 2017, p.65-68, ISSN 1810-7079, 0,46 c.a., categoria B. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/59052
3. CHISTRUGA, Boris, BRAGOI, Diana, *Impactul Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova*. În: *Economica*, nr.4(126), Chișinău, ASEM, 2023, pp.7-18, ISSN 1810-7079, 0,54 c.a., categoria B. Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/ec_2023_4_r2.pdf
4. BRAGOI, Diana, *Comerțul exterior al Republicii Moldova: evoluții, tendințe, perspective*. În: *Economica*, nr.1(131), Chișinău, ASEM, 2025, pp.65-77, ISSN 1810-9136, 0,74 c.a., categoria B.

3. Articole în culegeri științifice

3.1. culegeri internaționale

5. BRAGOI, Diana, *Competitiveness of Moldova a within the European Union: failure or perspectives*. In: Tenth International Jubilee Scientific and Practical Conference "Problems and perspectives of development of the cooperation between South-Eastern european countries within the framework of Black Sea economic cooperation", 18-19 september, 2012, volumul I, Svishtov, Bulgaria, 2012, p.261-264, ISBN 978-954-23-0773-0, 0,4 c.a.

3.2. culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale

6. BRAGOI, Diana, *Conceptul dezvoltării comerciale a Republicii Moldova prin prisma aderării la uniunea europeană*. În: Conferința științifică internațională "Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii" din 26-27 septembrie 2014, volumul II, Chișinău, ASEM, 2014, p.453-458, ISBN 978-9975-75-716-4, 0,36 c.a.

4. Articole în culegeri științifice

4.2. conferințe internaționale în republică

7. BRAGOI, Diana, *Perspectivile de integrare a Republicii Moldova prin intensificarea schimburilor comerciale cu Uniunea Europeană*. În: Simpozionul Științific al tinerilor cercetători din 25-26 aprilie 2013, ediția a XI-a, volumul I, Chișinău, ASEM, 2013, pp.310-315, ISBN 978-9975-75-659-4, 0,48 c.a.
8. BRAGOI, Diana, *Development of Moldova in the perspective European Union accession*. În: Scientific symposium of young researchers, 4-5 april 2014, edition XII, volumul I, Chișinău, ASEM, 2014, p. 269-273, ISBN 978-9975-75-689-1, 0,34 c.a.
9. BRAGOI, Diana, *Development of the Republic of Moldova - the path to integration*. În: Conferința Științifică Internațională "Professional Education and Economic Needs of the Black Sea Region" din 24 aprilie 2015 Chișinău, Moldova, 2015, pp.190-194, ISBN: 978-9975-75-786-7, 0,33 c.a. Disponibil: https://old.ase.md/files/publicatii/electronice/conf_BlackSea_24-04-15.pdf
10. STEGĂROIU, Ion, BRAGOI, Diana, ș.a. *Utilizarea managementului transversal în realizarea procesului de schimbare*. În: Conferința Științifică Internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii” din 22-23 septembrie 2017, teze, Chișinău, ASEM, 2017, p. 16-17, E-ISBN 978-9975-75-891-8, 0,2 c.a. Disponibil: https://old.ase.md/files/publicatii/electronice/conf_09.17_teze_2.pdf

ADNOTARE

**la teza pentru obținerea gradului științific de doctor în științe economice
„Impactul Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană
asupra comerțului exterior”,
Bragoi Diana, specialitatea: 521.02 – Economie mondială; Relații economice internaționale,
Chișinău, 2025**

Structura tezei de doctor: introducere, 3 capitole de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografie, compusă din 190 de surse, 66 de figuri, 22 tabele și 9 anexe. Cercetările efectuate au fost reflectate în 10 publicații științifice.

Cuvinte-cheie: globalizare, politica economică, flux comercial, export, import, liberalizare comercială, competitivitate națională, competitivitatea exporturilor, creștere economică, integrarea europeană, acorduri comerciale, zona de comerț liber.

Scopul lucrării: identificarea și propunerea măsurilor necesare de a fi implementate în economia Republicii Moldova pentru a asigura creșterea eficienței comerțului exterior, bazându-ne pe analiza factorilor determinanți ai competitivității naționale în contextul alinierii la exigențele Acordului de Asociere a Republicii Moldova-Uniunea Europeană.

Obiectivele cercetării: analiza aspectului teoretic privind evoluția comerțului exterior care oferă perspective valoroase asupra factorilor, mecanismelor și implicațiilor comerțului internațional; analiza evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova și identificarea modificărilor structurale ale exporturilor și importurilor, pe grupe de produse și țări; reziliența exporturilor și importurilor la impactul crizei economice mondiale, prin analiza factorilor; analiza nivelului de competitivitate economică a Republicii Moldova la nivel internațional și cel național; analiza decalajelor între exporturile și importurile Republicii Moldova și cele ale țărilor dezvoltate, ca urmare a implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană; analiza legăturii dintre PIB, exporturi, importuri și creșterea economică care implică înțelegerea modului în care aceste variabile interacționează și se influențează reciproc în cadrul unei economii; evaluarea eficienței și competitivității exporturilor Republicii Moldova; comparații relevante între perioadele de postaderare vs. preaderare la Acordul de Asociere și între țări.

Noutatea și originalitatea științifică: amplificarea conceptelor de competitivitate a exporturilor; a fost propus un concept nou, bazat pe o abordare complexă a trinomului „Integrare (Acorduri de Asociere) – Competitivitate – Comerț Exterior”; a fost recomandată o nouă abordare a raportului efect-efort între creșterea exporturilor R. Moldova și competitivitatea produselor autohtone pe piețele mondiale, în primul rând europene, care rezidă în reflectarea modului prin care diverși factori influențează creșterea exporturilor și competitivitatea; s-a propus un model econometric prin intermediul căruia au fost analizate trăsăturile și tendințele dinamicii și volumului comerțului exterior al Republicii Moldova pentru o perioadă medie și lungă de timp; s-a argumentat creșterea competitivității economiei Republicii Moldova ca rezultat al implementării Acordului de Asociere; s-a argumentat necesitatea diversificării structurii exporturilor autohtone în baza identificării direcțiilor prioritare de dezvoltare a economiei naționale și concentrării în sectoarele economice respective atât a investițiilor străine directe, cât și a celor naționale.

Problema științifică importantă soluționată: identificarea și analiza conceptelor de competitivitate a exporturilor, împreună cu identificarea domeniilor/necesităților în care statul poate interveni pentru a îmbunătăți politica comercială și sporirea competitivității exporturilor, reprezintă un proces esențial în dezvoltarea economică; stabilirea și analiza factorilor determinanți ce influențează negativ competitivitatea exporturilor pe piețele Uniunii Europene în vederea elaborării unor măsuri pentru îmbunătățirea acestora; enunțarea abordării metodologice de apreciere a rezultatelor politicii în domeniul promovării exporturilor pentru a impulsiona eficacitatea acesteia.

Valoarea teoretică și aplicativă a cercetării este reflectată prin prisma dezvoltării conceptului de competitivitate a exporturilor cu o aplicabilitate practică în impulsionarea creșterii economice și fundamentarea metodologiei de evaluare a competitivității exporturilor și a competitivității naționale. Metodologia aplicată pentru evaluarea competitivității exporturilor către Uniunea Europeană poate fi utilizată de către autoritățile administrative centrale la stabilirea politicii comerciale; analiza trinomului „Integrare (Acorduri de Asociere) – Competitivitate – Comerț Exterior” în procesul de evaluare a documentelor de politici publice permite determinarea eficienței și eficacității politicii implementate.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute în cadrul cercetării au fost aprobate și implementate de către Comisia parlamentară economie, buget și finanțe și Camera de Comerț și Industrie al Republicii Moldova, fapt confirmat prin certificate de implementare.

ANNOTATION

**to the thesis for the scientific degree of Doctor of Economic Sciences
"The impact of the Republic of Moldova-European Union Association Agreement on
foreign trade",**

**Bragoi Diana, specialty: 521.02 - World Economy; International Economic Relations,
Chisinau, 2025**

Structure of the PhD thesis: introduction, 3 basic chapters, general conclusions and recommendations, bibliography, consisting of 190 sources, 66 figures, 22 tables and 9 appendices. The research carried out was reflected in 10 scientific publications.

Keywords: globalization, economic policy, trade flow, export, import, trade liberalization, national competitiveness, export competitiveness, economic growth, european integration, trade agreements, free trade area.

Aim of the paper: to identify solutions for improving export competitiveness in the Republic of Moldova as a result of the implementation of the Association Agreement.

Research objectives: identifying and proposing the necessary measures to be implemented in the economy of the Republic of Moldova that would ensure the increase in the efficiency of foreign trade based on the analysis of the determining factors of national competitiveness in the context of alignment with the requirements of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union.

Scientific novelty and originality: the amplification of export competitiveness concepts; a new concept based on a complex approach to the trinomial "Integration (Association Agreements) - Competitiveness - Foreign Trade" has been proposed; a new approach to the analysis of the effect-effort relationship between Republic of Moldova and the competitiveness of domestic products on world markets, primarily European, which consists in reflecting how various factors influence export growth and competitiveness; an econometric model was proposed through which the features and trends of the dynamics and volume of foreign trade of the Republic of Moldova were analyzed for a medium and long period of time; the growth of competitiveness of the economy of the R. Moldova's competitiveness as a result of the implementation of the Association Agreement; the need to diversify the structure of domestic exports based on the identification of priority directions of development of the national economy and the concentration of both foreign direct and domestic investments in the respective economic sectors was argued.

Important scientific problem solved: the identification and analysis of export competitiveness concepts, together with the identification of areas/needs in which the state can intervene to improve trade policy and increase export competitiveness is an essential process in economic development; establishing and analyzing the determining factors that negatively influence the competitiveness of exports on the European Union markets in order to develop measures to improve them; enunciation of the methodological approach for assessing the results of the policy in the field of export promotion in order to boost its effectiveness.

The theoretical and applied value of the research is reflected through the lens of the development of the concept of export competitiveness which has a practical applicability in boosting economic growth and substantiating the methodology for evaluating export competitiveness and national competitiveness. The methodology applied to evaluate the competitiveness of exports to the European Union can be used by the central administrative authorities when establishing commercial policy; the analysis of the trinomial "Integration (Association Agreements) - Competitiveness - Foreign Trade" in the evaluation process of public policy documents allows determining the efficiency and effectiveness of the implemented policy.

Implementation of scientific results. The research results have been approved and implemented by the Parliamentary Committee on Economy, Budget and Finance and the Chamber of Commerce and Industry of the Republic of Moldova, confirmed by implementation certificates.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук
"Влияние Соглашения об ассоциации между Республикой Молдова и Европейским
Союзом на внешнюю торговлю",
Брагой Диана, специальность: 521.02 - Мировая экономика; международные
экономические отношения, Кишинев, 2025 г.

Структура кандидатской диссертации: введение, 3 основные главы, общие выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 190 источников, 66 рисунков, 22 таблицы и 9 приложений. Проведенное исследование нашло отражение в 10 научных публикациях.

Ключевые слова: глобализация, экономическая политика, торговые потоки, экспорт, импорт, либерализация торговли, национальная конкурентоспособность, конкурентоспособность экспорта, экономический рост, европейская интеграция, торговые соглашения, зона свободной торговли.

Цель работы: определить решения по повышению конкурентоспособности экспорта в Республике Молдова в результате внедрения Соглашения об Ассоциации.

Цели исследования: определение и предложение необходимых мер, которые необходимо реализовать в экономике Республики Молдова, которые обеспечат повышение эффективности внешней торговли на основе анализа определяющих факторов национальной конкурентоспособности в контексте соответствия требованиям Ассоциации Соглашение между Республикой Молдова и Европейским Союзом.

Научная новизна и оригинальность: развитие концепций конкурентоспособности экспорта; предложена новая концепция, основанная на комплексном подходе к триному "Интеграция (Соглашения об ассоциации) - Конкурентоспособность - Внешняя торговля"; предложен новый подход к анализу взаимосвязи эффекта и усилий между Республикой Молдова и конкурентоспособности отечественной продукции на мировых рынках, прежде всего европейских, который заключается в отражении влияния различных факторов на рост экспорта и конкурентоспособность; предложена эконометрическая модель, с помощью которой проанализированы особенности и тенденции динамики и объема внешней торговли Республики Молдова на средне- и долгосрочном периоде; исследован рост конкурентоспособности экономики Р. Молдова в результате реализации Соглашения об ассоциации; аргументирована необходимость диверсификации структуры отечественного экспорта на основе определения приоритетных направлений развития национальной экономики и концентрации как прямых иностранных, так и внутренних инвестиций в соответствующих секторах экономики.

Решение важной научной задачи: выявление и анализ концепций конкурентоспособности экспорта, а также определение областей/потребностей, в которые государство может вмешаться для улучшения торговой политики и повышения конкурентоспособности экспорта, является важным процессом экономического развития; установление и анализ определяющих факторов, отрицательно влияющих на конкурентоспособность экспорта на рынках Европейского Союза, с целью разработки мер по их улучшению; формулирование методического подхода к оценке результатов политики в области продвижения экспорта с целью повышения ее эффективности.

Теоретическая и прикладная ценность исследования отражена через призму разработки концепции конкурентоспособности экспорта, имеющей практическое применение в целях стимулирования экономического роста и обоснования методологии оценки конкурентоспособности экспорта и национальной конкурентоспособности. Методика, применяемая для оценки конкурентоспособности экспорта в Европейский Союз, может использоваться центральными административными органами при разработке торговой политики; анализ тринома «Интеграция (Соглашения об ассоциации) – Конкурентоспособность – Внешняя торговля» в процессе оценки документов государственной политики позволяет определить эффективность и результативность реализуемой политики.

Внедрение научных результатов. Результаты, полученные в ходе исследования, были одобрены и внедрены Парламентским комитетом по экономике, бюджету и финансам и Торгово-промышленной палатой Республики Молдова, что подтверждено актами о внедрении.

BRAGOI DIANA

**IMPACTUL ACORDULUI DE ASOCIERE REPUBLICA MOLDOVA –
UNIUNEA EUROPEANĂ ASUPRA COMERȚULUI EXTERIOR**

521.02. ECONOMIE MONDIALĂ; RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Rezumatul științific al tezei de doctor în economie

Aprobat spre tipar: 16.05.2025
Hârtie offset. Tipar offset.
Coli de tipar: 2,0

Formatul hârtiei 60x84 ^{1/16}
Tiraj: 30 ex.
Comanda nr. 20.

Tipografia Serviciului Editorial Poligrafic al ASEM
Chișinău-2005, str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59.
Tel.: 022-402-910